פרײַז 25 גראשען XIV-טער יאָהרגאַנג „Należytość pocztowa uiszczona gotówką" „Radomer-Kielcer Leben" (672) 27 הײַנט 10 זײַטען

Radom, dnia 2 Lipca 1937 r.
ראַדאָם, פרײַטאָג כ"ג תמוז תרצ"ז
טעלעפאָן פון רעדאַקציע 15 - 18

ראַדאָמער-קעלצער לעבן

פאַראַווע פאַרבערײַ
און כעמישע פראַלניע
A.
HEMPEL
פאַבריק און צענטראַלע אַלטע שטאָדט 7
פיליעס:
זשעראָמסקי 1
זשעראָמסקי 21
זשעראָמסקי 59
טראַוגוטטאַ 11
קעלנער צו וואַשען צו 15 גר.

קאַרן און ווײַץ
צו מאַהלען.
די מיהל
פון פירלעי
וועלכע איז גוט באַקאַנט
— מיט איהרע פײַנסטע —
אויסאַרבײַטונגען
נעמט - אָן צו מאַהלען
קאַרן און ווײַץ
אויף גוטע באַדינגונגען
מיט באַשטעלונגען זיך ווענדן
מאַלטשעווסקיעגאָ 9 ה. 9 טעל. 20-80

צו דער פאַרלאָבונג
פון אונזער חבר
קאַפּיל באַנגאַרט מיט פרל' אַנדזיאַ באַנקיער
ווינשען מיר אַ האַרציגען מזל טוב
חברים: פרידלאַנד, גוטמאַן,
זעלצער, עדעלשטײַן,
זילבערפאַרב, טאַובער,
מילער, קויפמאַן,
קוטשער, אַלבום.

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne.
Do nabycia na dogodnych warunkach
w Radomskiem Towarzystwie Elektrycznem
Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

געשאַנקען
פאַר יודישע אינסטיטוציעס.

צום געבורט פון אונזער ערשט זוהנדעלע שענקען מיר 50 זל. פאַר פאָלגענדע יודישע אינסטיטוציעס:

קימפעטאָרען - פעראײַן	10 זל.
בית - יתומים	10 „
חינוך - ילדים	10 „
תלמוד - תורה	10 „
קרן-קימת (סעקציע מחלקת החרדים)	10 „

די דערמאָנטע אינסטיטוציעס וועלען געבעטען צו ווענדען זיך אָפּצונעמען דאָס געלד נעגען קוויטירונגען, ביי ה' מענדעל הורוויץ.
מיט אכטונג:
פאַמיליע וואַרכיוועקער.

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נײַע גאַרדעראָבעס, שנײַ-ווײַסע פאָרהאַנגען,
גיעט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער באַקאַנטער
כעמישער פאַרבערײַ און פראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע
A. HEMPEL
Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11
ווער ס'האָט זיך ניט איבערצייגט זאָל פרובען און וועט זיין ענטציקט
פון דער שענער, עסטעטישער און פאַכמענישער אַרבייט.
ביליגע פרייזען! פינקטליכע אויספיהרונג
סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפּיצ. טעל 70 - 19
פיליעס: זשעראמסקי 1, טראַוגוטטאַ 11
זשעראַמסקי 21, זשעראַמסקי 59

יודישע פרוי געווארען בעשטראפט פאר וועלען איבערקויפען דעם הינד-כאפער

שטאדטישער הינדכאפער ווערט בעטראכט אלס שטאדט-בעאמטער.

ווען א פערד ווערט קראנק און ס'קאן קיין נוצען פאר דער מענשהייט מעהר נישט ברענגען און מען קען עס נישט מעהר היילען, געהט מען דערמיט צום הינד-כאפער, וועלכער טוט עס און פאר די פעל בעקומט דער אייגענטימער פון פערד א געוויסע סומע. פאר דעם פערקויפען אבער די פעל פון פערד, מוז דער אייגענטימער פון פערד לויט דער פעראָרדנונג פון מאגיסטראט אבגעבען דאס רעיעסטראציע ביכעל פון פערד דעם הי על, וועלכער טראגט עס אב שפעטער אין מאגיסטראט אריין. דעם 17-טן מערץ ד. י. איז צום הינד-כאפער יוזעף לאנגע געקומען דער טרענער אברהם פערשטער פערקויפען איהם א פערד. מען האט עס געדארפען טויטען און בלויז די פעל בענוצען. פערשטער האט געוואלט 52 זל. פאר די פעל, דאגעגען לאנגע האט בלויז געגעבען 15 גילדען. פון עסק איז גארנישט געווארן און פערשטער האט צוריק אוועקגעפירט דאס פערד. נאך א געוויסע צייט איז לאנגער געוואהר געווארען, אז פערשטער האט דאס פערד געשויט.

און די פעל פערקויפט א פעל-סוחר. ער האט דאן געפאדערט פון פערשטערען דאס רעיסטראציע-ביכעל. ווען פערשטער האט איהם דאס ביכעל נישט געהאט צו געבען, האט ער פערשטערן געוואלט נעמען אין קאמיסאריאט אריין. די פרוי חוה עלקע, דערזעהענדיג, אז איהר מאן דראהט א שטראף האט זי געוואלט דעם הינדכאפער, אריינלעגען אין דער טאש צעהן גילדען. לאנגע האט וועגען דעם פאל געמאלדען דער פאליציי און אזוי ווי דער אפיציעלער הינד-כאפער ווערט אויך בעטראכט אלס שטאדט-בעאמטער האט די די פאליציי געמאכט א קרימינעלע פראצעס די פרוי חוה פאר וועלען איבערקויפען איהם.

נעכטען איז דער פראצעס פארגעקומען אין ראדאמער קרייז געריכט. פרוי פערשטער, א ארימע יודישע פרוי, האט זיך צו קיין שולד נישט מודה געווען, און האט ערקלערט, אז זי האט בלויז געגעבען דעם הינד-כאפער די 10 זל. אז ער זאל נישט שלעפען און שלאגען איהר מאן. א רייהע עדות האבען אבער אנדערש גע'טענה'ט: נישט צו איר גינסטן.

דער פערטיידיגער פון דער פרוי פערשטער האט זיך בעמיהט צו בעווייזען, אז דער שטאט-הינדכאפער איז קיין בעאמטער און דעריבער קען קיין רייד פון וועלען איבערקויפען איהם נישט זיין. עס איז מעגליך, אז לאנגע האט געשלאגען דעם מאן פון דער בעשולדיגטער און ווילענדיג איהם העלפען האט זי איהם געגעבען 10 גילדען, נישט זעהענדיג קיין בייז אין איהר כהאט. דער פערטיידיגער אדוואקאטען-אפליקאנט שטיינהאמער בעט זי צו בעפרייען.

דאס געריכט, אנערקענענדיג די שולד פון פרוי חיה פערשטער, האט זי בעשטראפט אויף 6 חדשים תפיסה און אויף 30 גילדען גזשיוונע, אפלייגענדיג איהר די תפיסה-שטראף אויף 3 יאהר. די 10 גילדען, וועלכע די פערורטיילטע האט געגעבען דעם הינדכאפער זענען קאנפיסקירט געווארען. אר.

צווייטער בוסק-סעזאהן פון „עזרה".

עזרה גרייט זיך שוין צום צווייטען בוסק-סעזאָן, וועלכע איז בעשטימט אויפ'ן 1 שערפיען.

די רעגיסטראציע פון די קראנקע, וועלכע רעפלעקטירען צו פאהרען קיין בוסק אויף קוראציע הויבט זיך שוין דעם קומענדיגען זונטאג אן אין דער קאנצעלאריע פון עזרה.

צום ה' נ. מייכער

חיען.

אייער בריעף, אין שייכות מיט דער פראגע פון די יודישע ארבייטסלאזע וועלען מיר דריקען די צווייטע וואך.

רעד.

צעשלאגען אן'אמעריקאנער יוד אין ראדאם.

„אונזער עקספרעס" פון נעכטן שרייבט: נעכטען פארנאכט האט זיך אינ'ם שטאדטישען פארק אין ראדאם בעוויזען א באנדע, וועלכע האט גענומען פערטשעפען יודישע דורכגעהער. די באנדע האט געווארפען אנ'אויג אויף אנ'עלעגאנט-געקליידעטען יוד אין די מיטעלע יאהרען, וועלכער איז זיך רוהיג געזעסן אויף א זייטיגע באנק. עטליכע פון זיי זענען צוגעגאנגען צום יוד און איס גענומען פערטשעפען. ווען דער יוד האט גענומען ענערגיש זיך אנטקעגענשטעלען איז ער דורך די כוליגאנעס בעפאלען געווארען און זיי האבען איהם צעשלאגען ביז בלוט. דער צושלאגענער הייסט לואיס שווארצבערג, וועלכער איז ספעציעל געקומען פון אמעריקא צו קורירען זיך אין שטשאווניץ. קיין ראדאם איז ער געקומען אויף א טאג מיט א בעזוך צו זיינע קרובים. היינט האט שווארצבערג בעזוכט דעם סטאראסטא און איס איבערגעגעבען וועגען נעכטיגען אנפאל אויף איהם.

פאד.

אויסגעהאקט שויבען אין יוד. דאטשע-וואהנונגען אין גארבאטקע.

מען מעלדעט אונז מיט:

די פאריגע נאכט האט מען אויסגעהאקט שויבען ביים ראדאמער דאטשע-איינוואהנער אין גארבאטקע משה סאווע. היינטיגע נאכט, דינסטאג ביינאכט אזיגער איינס האט מען אויסגעהאקט אלע שויבען אין דער ווילע, וואו עס וואהנט קאכען און בלומאן. מ'האט דארט אריינגעווארפען דריי גרויסע שטיינער, וועלכע האבען גליקלעכערווייזע קיינעם פון די שלאפענדע פרויען און קינדער נישט געטראפען.

מען זאגט, אז אין אייזענמאנס פענסיאנאט אין גארבאטקע זאל מען אויך האבען אויסגעהאקט שויבען.

די שויבען-ברעכער זענען נעלם געווארען און מ'האט זיי נישט ענטדעקט.

אינצידענט אין ראדאמער געריכט צווישען אנ'אדוואקאט מיט א ריכטער.

אין קראקאווער „נאוי-דזיענניק" פון פאהרנעכטען מיטוואך, דעם 30 מערץ, ליינען מיר אונטער'ן קעפעל „דאס איז ריכטער פלעוואקא" פאלגענדען נאטיץ:

ווארשא 6 .29 (א) מען טיילט מיט וועגען א כאראקטעריסטישען אינצידענט, וועלכער האט געהאט אנ'ארט אין ראדאמער געריכט צווישען אדוואקאט האניגוויל און דעם ריכטער פלעוואקא, דער בעקאנטער פון זיין אנטי-יודישער איינשטעלונג אוים'ן פשיטיקער פראצעס, וואו ער איז געווען א מיטגליד פון ריכטער-קאמפלעט. אדוו. האניגוויל, איז ארויסגעטרעטען פאר'ן ראדאמער געריכט אלס פערטיידיגער אין א פאליטישען פראצעס נעבען 10 איינוואהנער פון ראדאם. ווען אדוו. האניגוויל האט אין זיין רעדע אנגעהויבען כאראקטעריזירען די ראל פון קאנפידענטען אין פאליטישע פראצעסען, האט זיך דער ריכטער פלעוואקא, וועלכער האט זיך צופעליג געפונען אוים'ן זאהל, הויך צעלאכט. דער אדוואקאט האט איבערגעריסען זיין רעדע און זיך אבגערופען צום ריכטער פלעוואקא: ווען דא ווערט ענטשיידעט דער גורל פון עטליכע יונגעלייט, איז דער ה' נישט מחויב צו לאכען, א חינדער וואס רער ה' פערשטעהט דאס נישט אליין.

ווען מ'וויל עמיצען מוסר'ען מוז מען פריהער זעהען צי מ'איז אליין אין ארדנונג.

צו די חוצפה'דיגע שמירערס זאגען מיר: פאשאל חאן!

מיט די נארישע יונגלעך און חוצפה'דיגע שמירערס, וואס האבען פלוצלינג פערקירעוועט דעם דישעל צו דער האלב-יודישער גאס מיט עפעס א פערזעהעניש אין געשטאלט פון א ניע-בע-ניע-מע אויסגאבעלע, ווילען מיר זיך בכלל נישט אויסטענה'ען. דאס וואלט פאר אונז געווען א פחיתת הכבוד. אפילו אנרופען זייער נאמען בלויז, אויף אונזער צייטונג, וואלט פאר זיי געווען א גרויסע רעקלאמע און דאס האבען מיר נישט בדעה צוטוהן, ווייל זיי האבען נאך נישט געפאקט און נישט געמאלט. דאס נפל'ע וואלט גיכער געפאסט פאר א דארף, פאר פיפידוווקע, ווי פאר אזא שטאדט ווי ראדאם. געווען דא רעדאקטאר גערבאווסקי, דער דעלעגאט פון קרן-היסוד, האט ער פשוט געשטוינט פון „בעוואונדערען" דאס דאזיגע בעשעפעניש. אלס לאנגיעהריגער רעדאקטאר און פאכמאן אויפ'ן פרעסע-געביעט, האט ער געלאכט, ווי דאס „גרויסע" ווערק איז „זשורנאליסטיש" גע'מלאכה'ענט און רעדאגירט. מען יכול'ט דארט געבען נישט און מען וויל זיך אנכאפען באדיי אין א שטרוי. זאלען אלע לאכען, זאלען אלע חוזק'ען, א שטיקעל קורוש מוז מען מאכען. דאס וועט זיין א סגולה אפשר צו תחיית המתים, אז מען זאל נישט טויט פערשווינען ווערען. אפילו שילער פון 4-טען קלאס וואלטען דאס אויסגאבעלע בעסער געמאכט, מיט מעהר חוש, מיט מעהר טאלענט און מיט מעהר פעראנטווארטליכקייט. יא, איין רובריק איז דארט דא א „רייכע" — „אסאביסטע" הייסט זי. דאס איז ווירקליך א „רייך" פעלד פון ארבייט. מ'קאן דארט פערצייכענען א סך ראדאמער יודען, וואס געניצען. מיר קענען די שמירערס רעקאמענדירען די אביקאציע אויף קהל'ס פלאץ, וואס די גמינע האט דא נים לאנג אויפגעשטעלט. זיי וועלען האבען צו שרייבען און צו שרייבען, ווער ס'נעהט אלץ נקיות. אבער א שאד די ווערטער קאליע צו מאכען, צו אזעלכע לייט, וואס זענען פעהיג אויף בלבולים און נאך ערגערס — צו אזעלכע דארף מען זאגען ווי עס זאגט דארט דזשיגאן אין פילם „על חטא": שמאי — ווילך, געגאנגען, כשעפעט אייך אתעק, פאשאל וואן!

מיר ווילען זיך דא ווענדען צום קארעספאנדענט פון פאלקס-צייטונג ל. קערש. איהר געדענקט מסתמא, ווי איר זענט נכשל געווארען מיט א קארעספאנדענץ וועגען ראדאמער 15-ער קאמיטעט אין דער „פאלקס-צייטונג". איהר האט אליין מודה געווען, אז עמיצער האט אייך שלעכט אינפארמירט. אויב אזוי, וואס זענט איהר ווידער ארויס מיט א ניט געשטויגענע, ניט געפלויגענע מעשה אין דער „פאלקסצייטונג" וועגען דייטשע פילמען, וואס אונזער צייטונג רעקלאמירט? וואו האט איהר זיי ביי אונז געזעהען? אויב איהר שטיצט אייך אויפ'ן היגען „ראבאטניק", פארוואס האט איר נישט געזוכט האלבע ארבייט און נישט אונזער ענטפער אין זעלבען „ראבאטניק"? פון דער צווייטער העלפט מאכט איהר אייך ניט וויסענדיג, פונקט ווי איר האט ניט „געוויסט", אז עס עגזיסטירט אין ראדאם א 15-ער קאמיטעט, וואו מ'קען בעקומען אינפארמאציעס פון דער ערשטער קוועלע און נים איר זאלט האבען אנ'„עמיצען", אויף וועלכען איהר זאלט אייך לאחר המעשה פעררופען, אז ער האט אייך שלעכט אינפארמירט. פאר אזא ערנסטע צייטונג ווי ס'איז די „פאלקסצייטונג" דארף מען זיין מעהר נזהר מיט אויפגעבען ידיעות, כדי זיי זאלען זיין ריכטיגע און מעהר קאנטראלירטע.

ה' קערש, איר האט נישט געטראפען דעם ריכטיגען אדרעס. ווייל אויב שוין יא זאגען מוסר, וואלט איהר אייך געברויכט ווענדען צו אייערע אייגענע פארטיי חברים, נאך מעהר: בונדישע פארשטעהער. אין לובלין איז פערהאן א יודישע צייטונג, וואס רעקלאמירט כסדר בפירוש דייטשע פילמען אויף דער סאמע ערשטע זייט. די דאזיגע צייטונג ווערט אויסגעפילט פון א מענש, וואס איז זעהר אנגעזעהען אין די בונדישע רייהען אין לובלין. זיין פרוי הייסט בעלא שפירא. א בעוואוסטער נאמען, א פערדינסטפולע בונדישע טהוערין, געוועזענער לאווניק, און היינט איז זי ראטמאן אין לובלינער שטאדט-ראט, געוועהלט פון לובלינער בונד. דאכט זיך, אז איהר ווייסט אויך, אז בעלא שפירא איז נישט אבי ווער (נישטא אין ראדאם אזא פרוי). מיר וועלען דאס אליין מודה זיין — וואס אמת איז אמת) אין דאך האט איהר בעסער פערבלאנדזשעט אויף א צווייפלהאפטען אדרעס — צו אונז, וואו איהר האט מיט א טענדענץ און מיט א כיון נישט ריכטיג אינפארמירט א יי ע ר פארטיי-צייטונג, און נישט צו אייערע געגנער. וואו ס'איז אמת אין וואס אלע זעהען עס דייטליך. אויב איר ווילט אייך איבערצייגען, סא זייט אייך מטריח אין אונזער רעדאקציע, וואו עס ליגען יענע צייטונגען פון לובלין און מיר וועלען זיי אייך ווייזען.

ה' קערש. ווען מ'וויל עמיצען מוסר'ען, מוז מען פריהער זעהן, צי מ'איז אליין אין ארדנונג. אין אונזער תלמודישער ליטעראטור ווערט דאס אויסגעדריקט: „מום שבך אל תאמר לחברך"...

אין שעהנעם חודש תמוז דאַרף מען דאָך לאַכען!

1.

תמוז איז דער שעהנסטער חודש, די גאנצע טבע איז װידער אויפגעלעבט. עס פרעהען זיך אלע בעשעפעניש'ען. די פעלדער און די גערטנער האבען זיך צעבליהט, דער װייסער צוויט, די שמעקענדיגע בליטען בעדעקען אלע וועגען.

אויך דער מענש בעקומט קוראזש און הויבט אָן צו הוליען. עס דערװעקט זיך אין איהם זיין חיות'שע נאטור, דער אדם קדמון.

עס איבערקומט איהם א רוח רע, ער וויל נאָר צעשטערען, צעברעכען, צעלאָמען, װיל שלאָגען און מאָרדען...

זיין ווילדען כעס לאָזט ער אויס צו שוואכערע, וועלכע איז נישט מעגליך איהם אקעגענצושטעלען און איהם צו פערגעלטען מדה כנגד מדה.

2.

דאָס יודישע לעבען איז אַנדערש װי דאָס לעבען פון די אומות העולם. איהם ארט נישט דער זיסער תמוז, זיינע פעלדער און לאָנקעס בליהען נישט, ער פיהלט נישט זייער גן-עדן'דיגען ריח, ער זיצט תמיד אין זיין שטעטעל, אין דעם געוועלב, ביי דעם סטראגאָן, דער יודישער בעל-מלאכה האָרעוועט ביי זיין ווארשטאַט, אין די סוטערינעס, זעהט נישט די שעהנע, ליכטיגע וועלט, דערקוויקט זיך נישט מיט דעם זיסען תמוז.

מיט דעם ערשטען קיקו פון דער קוקאָקע אין דעם גריגעם װאַלד, דער הערט זיך דער יודישער קרעכץ, די נאכטיגאַל טרילערט א ליב-געזאַנג און דאָס יודישע קינד ענטפערט דערויף װי א עכאָ מיט א יללה, געװאַלד, ראַטעוועט!

אין דעם זיסען חודש תמוז קומט פאַר אָפט א װאָלקענבראָך, א גאָס-רעגען עס בליצט און עס דונערט מורא'דיג. א האָגעל צערשמעטערט בוימער, פערניכטעט פלאַנצען, שלאָגט אויס די שויבען, מאַכט אָן א שרפה, הרג'עט מענשען... די וואסערען גיהען ארויס פון זייערע ברעגעס, עס קומט א מבול, עס ווערען פערפלייצט די הייזער, צעלאָמעט אלצדינג, דעם מענשענס האָראָוואניע, זיין האָב און גוט.

געפעהרליכער ווי די טבע, איז אָבער דער מענש אין זיין בלינדער שנאה אין זיין טירישען האָס.

3.

למה רגשו גוים? װאָס ווילען די רשעים פון אונז יודען? װאָס איז דער מעהר? פארוואָס זענען מיר אויסגעװעהלט צו זיין א קרבן, אויסגעקליבען צו זיין א גאנץ-אָפפער? איז דער שחיטה פון אונזער פראַצע ווענינער היים ווי ביי זיי, איז די אָנשטרענגונג פון אונזער ארבייט קלענער, ארבייטען נישט אונזערע בעלי מלאכות מיט אלע זייערע כחות ווענען דעם טרוקען שטיקעל ברויט? איז דער מח פון אונזער אינטעליגענץ שוואכער און פערחידוש'ן נישט די וועלט מיט זייערע ערפינדונגען? זענען אונזערע סוחרים װעניג נוצליך אין זייער ארבייט לטובת הכלל?

זענען אונזערע זיסע קינדער, אונזערע פרעכטיגע פויגעלעך װעניגער בעטעמ'ט, װאָס זיי פערבלענדן מיט זעהר שעהנקייט אין די אויגען?

זענען אונזערע טייערע טעכטער נישט צעכטיג און ריין, אונזערע בעגאבטע זיהן נישט סאָליד און ארבייטזאַם? זענען אונזערע זעלער נישט מוטיג און געטריי? די צנועות'דיגע יודישע פרויען נישט טריי און ערליך, די גרייז-גרויע זקנים נישט עהרליך און קלוג, דאָס יודישע פאמיליען-לעבען נישט מוסטערהאַפט? װעלכעס פאָלק איז אַזוי גיכטערן און געלאַסען? פאַרוואָס-זשע זאָל דער צאָרן אויסגעהען נאָר אויף אונז?

4.

און אפשר פערקעהרט — מיר מוזען אויך אונזערע שונאים דן זיין לכף זכות... דער שעהנער פריהלינג איז געקומען, יודען איילען זיך נישט איהם מקבל פנים צו זיין, זענען פערטראָגען אין זייערע געשעפטען, האָבען נאָר אין זין פרנסה, געניסען נישט די ליבע צייט — אָט דאָס פערדריסט יעדען. מען פאַלט אַריין אין כעס, דאָס פאָלק איז איבערגעפולט אין א גרימצאָרן.

מען רייסט אויף די טהירען, מען שלאָגט אויס די שויבען; צעברעכט די פוטרינעס — לאָז אריין ליכט און פרישע לופט אין דומפיגע דירות.

די ווייסע פעדערען בעדעקען די גאַסען אַזוי ווי װאַסער צװיט פון די בוימער, עס זאָל יודען װייכער זיין צו געהען אויף די שפּיציגע שטיינער, זיי זאָלען זיך נישט קאָליטשען די באָרחיסע פיס, ווייל די יודישע גאָסען זענען בטבע נישט געפלאַסטערט. די סחורות װערען קאָנפיסצירט, כדי די קרעמערס זאָלען זיך אביסעל אָברוהען, געניסען פון דעם שעהנעם חודש, מאַכען זיך אמאָל וואקאַנץ, אפשר מאַכען א לוסט-רייזע מעבר ליה, ווערען טוריסטען, מעג זיין אפילו אין די וואָרימע לענדער, מען וועט דאָ דערוויל אכטונג געבען אויף זייער ביסעל אָרימקייט — עס איז זיך אויף וועמען צו פערלאָזען!!

V.

אויף די פרישע חורבות וואקסען שוין בלומען. עס בליהען דאָ רויטע און בלויע טצאטשקעס. אויף דעם באָדען פון די שרעקליכע געשעהענישען װאַקסט אויף א שמעקעדינער בלום „רחמנות".

* דאָס גאַנצע יודישע פאָלק בעוויזט זיין סאָלידאַריטעט, זיין קראפט, זיין ווילען, זיין כח וואָס ער פערמאָגט נאָך וועלכער עס בעוויזט, אַז מיר זענען ניט הפקר, מיר לאָזען זיך ניט בייקומען—מיר מוזען העלפען, אונזער הילף איז אַ װאָרימע, האַרציגע, קיינער פערלאַנגט ניט קיין דאַנק דערפאַר, דאָס איז אונזער חוב און פליכט.

איבעראל זענען ענטשטאַנען קאָמיטעטען צו שטיצען די פעראָרימטע. צו העלפען די בערויבטע, גיך מוזען אויפגעבויט װערען די חורבות, מען וועט צוזאַמענשלאָגען די ברעטלעך פון זייערע צעבראָכענע בעטען, צודראָטעװען זייערע צעקלאַפּטע טעפּלעך, פערלאַטען די צוגעסמאָלעטע מלבושים — קויפען א פעקעל פרישע סחורה אינ'ם געוועלבעל, אויפ'ן סטראגאָן.

על תפתח פה לשטן, ס'קען קומען אַ נייער פריהלינג, ווידער א זיסער מאַי-אויספּניי אלדינגס פעדניכטען, וואָס מיר האָבען היינט מיט מיה צוזאַמענגעבעטעלט, די פרוכט פון אונזער צדקה, פונ'ם יודישען רחמנות.

אַלדינג וואָס כלל ישראל האָט אזוי פיעל געשריבען, געפילדערט, אַפּעלירט געשריגען געװאַלד! ראַטעװעט! דאָס קען ווידער צעסראַטעוועט װערען. ווי גיט מען זיך אנ'עצה און אַ ראַט?

VI

מיין הארץ איז צעבראָכען פאַר עגמת נפש, מיין פנים פערשעהמט, מיין קערפער געבויגען. די כחות לאָזען זיך אויס. אשא עיני אל ההרים, מאין יבא עזרי! איך דערהויב מיינע אויגען צו די בערג פון װאַנען קומט מיין הילף—איך דערהויב מיין בליק און מיין בעטריבט הארץ און זעה די בערג פון אייביגע שנאה, די פערשטיינערטע נשמות פול האָס און ניי. איך בין דורכגעדרינגען פון טרויערינקייט און זאָרג, איך הער ברילען די חיות רעות, סיטשען די שלאָגען, װאָיען די װעלף—לעבעדיגערהייט ווילען זיי אונז איינשלינגען...

בארמהערציגער פאָטער אונזער! איך שטעה ווי אַ שליח צבור פאַר דיר, בין מתפלל, גיס אויס מיין ביטער הארץ פאַר דיין כסא הכבוד, פערגעה איך אין וויינען און בעטען רחמים.

באַרמהערציגער פאָטער אונזער! איך װעל ניט אָבטרעטען פון דיר, ניט געפועל'ט צו האָבען.

איך וויל אויפוועקען אלע דיינע בריות, אלע שי"ן עולמות. צוזאַמען ווען מיר געװאַלטיהען פאַר דיר, גרויסער, שטאַרקער בורא, דערוועקען דיין מדת הרחמים, מיר װעלען ניט אָבטרעטען, ביז דו װעסט אונז דערהערען, פערנעמען פון דיר אַ טרייסט װאָרט, אַ בשורה טובה פון דער אמת'דיגער הילף. דאָס בעט דיך דיין פאָלק ישראל, די שעהנע ליכטיגע יודישע קינדער, אונזערע אָבגעהיטענע ריינע טעכטער, די צנועות'דיגע פרויען, די פרומע גרייז-גרויע זקנים.

VII

עפּעס שפּיר איך אַ דערלייכטערונג, אויפ'ן הארץ איז מיר גרינגער. פערשווינדען דאָס עגמת נפש. איך װאָלט געוואָלט מיך שוין אביסעל משמח זיין. די גרעסטע שטראָף איז די מרה שחורה. אונזערע גוטע יודען פון דעם בעל שם אָן הייסען דיענען דעם ליעבען נאָמען בתוך שמחה. מען מוז זיך אויסרעדען דאָס הארץ און װײטער דערפילען זיין ת"ב, גלייך ס'וואלט נאָר ניט פאָרגעפאַלן.

מילא, ס'איז ניט קיין שום נאָווינע — מיר זענען זייט טויזענדער יאָהר געוואוינט צו אַזעלכע זאַכען. אַ יוד איז ניט קיין אָבגעציטערדיגער—װייטער ניט פערלירען דעם מוט, טורטום קאָרדע, דערהאַנגען דאָס הארץ, לאַכען מיט אַ פול מויל.

לאַכען איז זעהר געזונד, לאַכען עס זאָל הילכען, מאַכען א וויק, זאָגען אַ הלצה'לע, האַלטען זיך ביי די זייטען פאַר געלעכטער, ניט זשאָלעװען זיך אַ לוסטיגע שעה, פרייען זיך מיט'ן זיסען חודש.

שם טוב.

א תפילה.

(צו זאָגען אין קעלצער
פּדער אויפ'ן בוידעם)

נאָכ! דו זיצט דיר רוהיג דאָרט אין דיין געצעלט
און אונז געלאָזט אַזוי, אויף הפקר, ביי אַ וועלט!
און מיר,
װאָס האָבען זיך מקריב געווען פאַר דיר
אין דורות-לאַנג אויף יעדער במה
מקדש געוועזען דיין נאָמען,
און פאַר דיינס אַנ'אַלף
אויסגעשטרעקט דעם האַלדז צום חלף —
מיר האָבען ניט צו וועמען צו רופען אויף הילף.
נאָר צו דיר אליין,
און דו — דו הערסט אונזער תפלה ניט צו
און ניט אונזער געוויין!..

און אפשר האָסטו אויך מורא,
און האָסט אויך זיך בעהאַלטען
דאָרט אויף דיין בוידעם דעם בלויען
און קוקסט אויך דורך די שפאַלטען?!..

— — — — — — — — — —

אבות, װאָס שווייגט איהר און מאַכט ניט קיין יעלה
און רופט ניט צום משפט דעם בית-דין של מעלה?!..
איהר קאָנט דאָך ניט יוצא זיין דאָרט מיט תעניתים
און זאַמלען תכריכים ווי מיר, פאַר די מתים!..
אבות, װאָס שווייגט איהר?!
איהר דאַרפט אויך שטורמירען
די פמליא של מעלה
און אויך רייסען טהירען.

און דאָרט מיט די „שרים" לערנען בלק
און ביים שר של עשו און שר של עמלק
זאָלט איהר די פליגלען אויף שטיקער צערייסען
און די שבילי דרקיע מיט די פעדערען בעווייסען —
און אויך—אויב ס'איז דאָ דאָרט—צוטרעטן די קברים
און אויכעט צופליקען דעם פּאָרמעט פון ספרים.
און אַזוי װי אין חברון אַ שחיטה אָבמאַכען:
מיט טשוועקעס און בייכער און אלע שיינע זאַכען.
מדה כנגד מדה, פונקט אַזוי ווי דאָ,
און מאַכען א צוטומלעניש דאָרט און אַ שרעק —
אַזוי לאַנג — ביז ס'וועט נעמען אַנ'עק
און ס'וועט שלאָגען די שעה!!!...

טוביה רוטמאַן.

פאַר און געגען אַ יודישער „מלוכה“.

א. צייטלין
ספעציעל צום „ראדאמער קעלצער-לעבען“.

אין צוזאמענהאנג מיט דער בעפארשטעהענדער ענדערונג אין דער פאליטישער לאגע פון ארץ-ישראל ווערען ארויסגערוקט מצד די אנהענגער און געגנער א רייהע פון פאזיטיווע און נעגאטיווע מאטיווען. ווי ס'זאל נישט זיין, דער ענין פון דער נייער ענדערונג אין אונזער נאציאנאלער היים ווערט פון טאג צו טאג אקטועלער און מען טאר נישט דערלאזען דערצו, ער זאל אנטרעפען די גרויסע יודישע מאסען אינגאנצען אונבעוואוסטזיניג און אונבעהאלפען, און דער גורל פון ארץ-ישראל, טראץ דעם, וואס אפט האבען פערשאדען אונגויטיגע ערקלערונגען און עפענטליכע דיסקוסיע דארף בעשטימט ווערען אין אנ'אטמאספערע פון אקטיווער שטעלונג פון די ברייטסטע יודישע מאסען צו זייער צוקונפט, אויב אפילו, זיי וועלען נישט קאנען בעאיינפלוסען דעם רעזולטאט.

ווייל איינער פון די הויפט-ארגומענטען פון די „טיילונגס“-אנהענגער איז די פעסטשטעלונג, אז ענגלאנד וועט אלץ איינס טון, וואס זי וועט געפינען פאר נויטיג און וויכטיג פאר זיך, און ווייל ענגלאנד דארף האבען אין נאהענטען מזרח א שטיץ-פונקט און א פאלק, וואס זאל איהם זיין טריי און וועט איהם נישט פערראטען און ווייל ענגלאנד קאן זיך נישט געבען אנ'עצה געגען דער פסדר'דיגער פערנעבלונג פון פאליטישען האריזאנט ביים סועץ אין מזרח און מיט די אראבער, האט זי בעשלאסען צו גרינדען א יודישע און אראבישע „מלוכה“, וואס זאל בעקומען מעגליכקייטען פון פאליטישער, קולטורעלער און עקאנאמישער ענטוויקלונג און דערפאר איז דער ענין פון „טיילונג“ אייגענטליך שוין לאנג בעשלאסען און מיר, יודען, העכסטענס — דינגען זיך וועגען דעם גרויס פון דער מלוכה און און נישט וועגען עצם ענין.

איז עס אזוי — טאקע?

אמת, ענגלאנד איז נאך דערווייל א גרויסע מאכט; איהרע איינפלוסען און בעזיצען זענען נאך אזוי אקטיוו און פעסט אז מען דארף זעהר ערנסט און פארזיכטיג אננעמען אלע איהרע פארשלאגען ווייל עס אין אלעפאלס ליבער צו האבען א רייכען שותף, איידער אנ'ארימאן. ענגלאנד איז אויך דזשענטלמעניש און פערט נישט אזוי לייכט. די ביז איצטיגע פאליטיק איז נאר א טיפערע, ווייטזיכטיגע פאליטיק, וואס האט געדארפט ברענגען צו א „פערבעסערונג“ פאר יודען — פון א יודישער „חיים“ צו א יודישער „מלוכה“. דערצו קומט נאך די אייגענטליכע פאליטישע לאגע אין לאנד גופא: מען קאן נישט איינהאלטען די רוה אין לאנד, וואס איז אנ'ארט פון קאמף פון צוויי נאציעס, פון וועלכע די שוואכערע איז דער כסדר'דיגער געבער און, קולטור-טרעגער פאר ביידע. די רייבונגן ברענגען קרבנות, וואס קאמפראמיטירען דעם פרעסטיזש פון ענגלאנד אין דער וועלט און מאכען אונמעגליך א נארמאלע ווירטשאפטליכע ענטוויקלונג פונ'ם ישוב אין לאנד. עס קאן נישט צוקומען קיין נייע בלוט. עס קאן זיך נישט ענטוויקלען די עקאנאמיק: קומט נישט קיין נייער עמיגראנטען-שטראם, געהט נישט דער קאפיטאל. קורץ, סיי די ענגלישע רעגירונג, סיי דער א"י-ישוב זענען געקומען צו דער מסקנא, אז מען מוז בעסער צוטיילען ארץ ישראל אויף שטיקער מיט בעזונדערע יודישע און אראבישע בעפעלקערונג, און במילא, וועט פערשווינדען די רייבונגס-פלעכע צווישען דער פאליטישער, עקאנאמישער און קולטורעלע ענטוויקלונג פון די ביידע פעלקער און אויך ענגלאנד וועט זיך איהרס בעזארגען און קאנען בלייבען דער וואכזאמער אבסערוואטאר.

נעגען די דאזיגע ארגומענטען דארף מען אבער ארויסשטעלען פאלגענדע: אמת איז, אז ענגלאנד איז מעכטיג און שטארק קאלאניאל — אויסגעבילדעט און פאליטיש —קלוג. אבער, טראץ די אלע מעלות האט איהר פאליטיק אין ארץ ישראל געבראכט פונקט צום היפך פון דעם, וואס זי האט געשטעלט פאר א ציעל: צו האבען רוה און ארדנונג ביים נאהענטען מזרח און שאפען פערזיכערטע מיט א רוהיגע בעפעלקערונג פאזיציעס ביים סועץ. עס הערשט נישט קיין רוה, איהר פאליטיק אין ארץ ישראל האט כסדר אויפגעהעצט די אראבער געגען די יודען און געבראכט צו אונרוהען, קיין רוה איז נישטא און דער קנויל פון פאליטישע שטערונגען ווערט אלץ שטארקער בוזאמענגעבונדען מיט דעם אראבישען תהום, וואס ליגט אויפן וועג קיין אינדיען. די אראבער געהען נישט אויף קיין שום קאמפראמיסען, לאזען זיך שוין אפילו נישט קויפען מיט געלד און צוזאגען, עס וואקסט דער פאנאראביזם, וואס הויבט שוין אן בעדראהען און גאנץ שטארק דעם ענגלישען איינפלוס און פערספעקטיוען אין מזרח. ענגלאנד אליין האט בפת'ן קריעג נישט קיין מעגליכקייט צו פערטיידיגען דא און קאן נישט ווארפען קיין גענוגענדע צאהל מיליטער אויף דעם פראנט. די הילף מצד די אראבישע פעלקער ווערט פראבלעמאטיש. און דעריבער, צי זי וויל, צי זי וויל נישט, איז איהר איינציגע שטיצע אויפ'ן נאהענטען מזרח דערווייל — דאס יודישע פאלק און דער ישוב דארט. וועט ער זיין שטארק און ענטוויקעלט, וועט ער זיין דאנקבאר און דאס יודישע פאלק האט נישט איינמאל בעוויזען, אז עס קאן זיין דאנקבאר און קאן זיין דאנק אקטיוויזירען שנעל און גוט. נערן, דארף דאס יודישע פאלק אויף דעם מסכים זיין: ער גערענקט דאך די באלפור-דעקלעראציע.

אבער...

צי אין אזא ערנסטע צייט און ביי געפעהרליכע פערספעקטיוען פון דער צוקונפט, דארף דאס יודישע פאלק שוין שנעל ענטפערען „יא“, ווייל אזוי וויל און אזוי האט בעשלאסען די ענגלישע רעגירונג? צי קאן די ציוניסטישע וועלט-ארגאניזאציע, צי קאן די יודישע אגענץ מסכים זיין אויף דעם „טיילונגס-פראיעקט“, אפילו נישט אדורכפיהרענדיג קיין דיסקוסיע אין די ברייטסטע מאסען און איז עס דערלאזבאר, אז אונזער אגענץ זאל זיך בלויז דינגען וועגען דעם גרויס פון דער „מלוכה“ און נישט וועגען דעם ענין גופא? דאס טאר נישט דערלאזט ווערען און דער ציוניסטישער קאנגרעס דארף אזוי לאנג ניט צונויפגערופען ווערען ביז די זאך וועט נישט קלאר ווערען ביי אונז אליין און ס'וועט נים אויסקריסטאליזירט ווערען איינע אדער צוויי שטעלונגען אין דער פראגע. עס איז נים ריכטיג, אז ענגלאנד וועט זיך נים רעכענען מיט די מיינונג פון די יודען. עס בעשטעהט אבער די געפאהר, אז זי זאל נים אויסטייטשן אונזער שווייגען, אלס א פאראויס-צושטימונג צו איהרע פראיעקטען און זי וועט עס אויסנוצען אלס איינס פון די שטארקסטע ארגומענטען אויף דער טריבונע פונ'ם פעלקער-בונד און דווקא געגען דעם פראיעקט דארף מאביליזירט ווערן די גאנצע יודישע געזעלשאפט. מיר טארען נים מסכים זיין אויף דער פערשמעלערונג פון ארץ-ישראל'דיגען טעריטאריום. עס האנדעלט זיך ניט וועגען א פאר טויזענד דונאם, וועגען א פאר אראבישע דערפער און שטעטלעך, וואס קאנען אבגעדונגען ווערען ביי די אונטערהאנדלונג. עס געהט וועגען א היסטארישען אימפעראטיוו—מיר קאנען נים רעזיגנירען פון א יודישער מלוכה אויף ביידע זייטען פון ירדן, און מיר וועלען אזוי לאנג נים רוהען, ביז מיר וועלען עס נישט דערגרייכען. זאגט מען אונז: מען קאן נים מיט אמאהל אלץ פאדערן, לאמיר דערווייל נעהמען דאס, וואס מען קען יעצט אבהאנדלען. זאל זיין אפילו אהן ירושלים און חיפה (ראמאנטיק לאזט דערווייל אין א זייט) און אז גאט וועט העלפען און אונזער מלוכה וועט האבען רוה און ארדנונג, וועלען מיר טראכטען וועגען די פראקטישע מיטלען, ווי אזוי צו בעקומען נאך א שטיקעל פון יענער זייט ירדן פאר אונזער מלוכה. די יעצטיגע פראיעקטען זענען דאך אויסגערעכענט אויף דערווייל אין אויב זיי וועלען געלונגען, וועט מען זיי כסדר פערגרעסערען.

(סוף קומט)

דער יונגער פידלער.

(פון דער סעריע: ראדאמער פארשוויגענע טאלאנטען.)

געציילטע, גאר געציילטע מענטשען ווייסען, אז אין ראדאם וואוינט א 16 יעהריג בחור'ל מיטן נאמען עוזר וויינשטאק, וועלכער שניידט זיך אויף א גאר גרויסען פידלער.

וויל איך מאכע מיט פרייד איבערגעבען, אז היינטיגע וואך האבען זיך פארקליבען אין רעדאקציע פון „ראדאמער קעלצער לעבען“ א גרופע מיטארבעטער און מוזיק-ליבהאבער, פאר וועלכע דער קומענדיגער קינסטלער האט סערווירט עטליכע נומערען פון די שענסטע מוזיק-שאפונגען. צווישען אנדערע: וויעניאווסקין און מענדעלסאנען.

שוין דער אויסוואל פונ'ם ערנסטען פראגראם האט א סך צוגעזאגט. אבער גאר איבערראשט זענען מיר געווארען פונ'ם אויספירען דעם פראגראם.

מיר האבען פאר זיך בצוזען א פידלער וואס שפרודעלט מיט איגערליכען טאלאנט און מיט ברייטען פארמעסט.

אמת, אז א סך טענער זענען נאך רוי און נישט געשליפען, אבער אין אלגעמיין גענומען, זענען אלע אן אויסנאם נומערען געווען גוט און באוויזען ארייגצופיהרען די צוהערער אין א געהויבענע ווארעמע שטימונג. געווען מאמענטען פון אנטציקונג.

איך האב זיך צוגעקוקט צום דאזען בחור'ל אין דער האקי-בלוזע און איך האב זיך דערמאנט אין אלעקסאנדער קופרינס א יודישען העלד, סאשקע, א פידלער, וועמען די רוסישע קאצאפען זענען באפאלען און אויס נקמה... סאשקעס לינקע האנט צעבראכען און אויסגעדרייט אזוי, אז ער זאל שוין קיינמאל נישט קענען שפילען.

נאכ'ן אפליגען א דריי חדשים אין שפיטאל, בעוויזט זיך סאשקע אין די האמבארינעס (א בירהאלע, וואו סאשקע האט ביזן אומגליק געשפילט און נאכען זייער באליבט.)

חברה דערזעהענדיג סאשקען מיט א צעבראכענע האנד, רופען אויס מיט בעדויערען:

— הייסט דאס, אז מיט דעם „טשאבאן“ איז שוין איצט אויס?

— דער „טשאבאן“? — האט סאשקע איבערגעפרעגט און זיינע אויגען האבען אנגעהויבען שפילען.—עי, דו!—האט ער מיט זיין געוועהנליכער זיכערקייט בעפוילען דעם אקאמפאניסט: דעם „טשאבאן“ איינס, צוויי, דריי!..

דער פיאניסט האט אנגעהויבען מיט א שנעלען טעמפא צו שפילען דעם פרייליכען טאנץ און עפעס מיט א מין אומצוטרוי זיך אומגעקוקט אויף צוריק. סאשקע האט אבער מיט דער רעכטער געזונטער האנד ארויסגענומען פון דער קעשענע א קליינעם לעבגליכען, שווארצען אינסטרומענט מיט א פיסקעל. ארייננעשטעקט דאס פיסקעל אין מויל אריין, איינגאנצען אויסבויגענדיג זיך אויף לינקס, אויף וויפיל דאס האט אים ערלויבט די צעקאלעכשעטע, אומבעוועגליכע האנד, מיטאמאל גענומען פייפען דעם הילכינען פרייליכען „טשאבאן“.

און קופרין פערענדיגט:—ס'מאכט נים אויס! א מענש קען מען צעקאלעטשען, אבער די קונסט וועט אלץ איבערליידן און אלץ גובר זיין!

* * *

אמת, אלץ קען מען ביים יוד צונעמען, אבער „די קונסט וועט אלץ איבערליידען און אלץ גובר זיין!

אט, לאמיר מאכען ביי דער געלעגענהייט א שפאציר איבער'ן לעצטען יאר מוזיק-דערגרייכונגען ביי יודען.

1) אין ארץ-ישראל איז געשאפען געווארען א קינסטלערישער סימפאנישער ארקעסטער מיט'ן גרויסען הובערמאנען בראש און וועמענס ערשטע קאנצערטען עס האט דיריגירט דער וועלטבערימטער טאסקאניני;

2) אויפ'ן שאפען-קאנקורס אין ווארשא האבען זיך יודען אזוי שטארק אויסגעצייכענט, אז די ערשטע צוויי פריזען: פון מלוכה-פרעזידענט און פון בילדונגס-מיניסטער האבען בעקומען יודען—יעקב זאק און רוזא טאמארקין;

3) אויפ'ן אונטערנאציאנאלען פידעל-קאנקורס אין בריסעל (אויפ'ן נאמען פון בערימטען בעלגישען פערשטארבענעם וויאלין-ווירטואז, איסאיע) האבען די ערשטע 4 הויפט פריזען בעקומען יודען: דוד אויסטראך, ארנאפאסאף, גילעלס און בוסיא גאלדשטיין;

4) אין ווארשא האבען די יודישע קינסטלער-מוזיקער געשאפען א גרויסען, גוט געשולטען, קינסטלערישען סימפאנישען ארקעסטער, וואס זאגט זייער א סך צו.

דאס אלץ אין איין יאר. באמת א דערפרייענדיגע דערשיינונג. מען טאר אבער נים בלייבען שטעהן און זיך פרייען מיט'ן אפגעטוהענעם. מען מוז ווייטער ארבעטען.

און נוט, איצט, ווען אין ראדאם בעוויזט זיך אנ'אויפגעהענדער טאלאנט, דארף מען איהם צוהעלפען ענטוויקלען און פערפאלקומענען דעם טאלאנט.

כדאי צו בעמערקען, אז מיט דעם יונגען עוזר וויינשטאק האט זיך זייער א סך אבגעגעבען ד"ר מינסקי, וועלכער האט איהם אליין געלערנט, אליין איהם אריינגעגעבען אין דער שאפען-שולע אין ראדאם און נאכער אין דער ווארשאווער שאפען-שול אונטער דער אנפיהרונג פון פראפעסאר מיכאלאוויטש, וועלכער האט געלעגט גרויס האפנונג אויפ'ן יונגען וויינשטאק.

ער איז אבער געבליבען שטעהן אין סאמע מיטען, וויל—נישטא די מאטעריעלע מעגליכקייטען.

עס אין דעריבער א הייליגער חוב פון דער ראדאמער אינטעליגענץ, פון די ראדאמער מוזיק-ליבהאבער און פון די יודישע געזעלשאפטען זיך צו פעראינטערעסירן מיט'ן גורל פונ'ם יונגען פידלער, עוזר וויינשטאק און איס העלפען ארויסרוקען אין דער ברייטער וועלט פון מוזיק.

גבריאל ווייסמאן.

ראדאמער יודען פון א מאהל

טיפען, געשטאלטען און בילדער.

פון מאיר הערץ.

שפיאנען פערקליידעט אלס „חסידישע יונגעלייט" אין גערער שטיבעל און דאס „טומאה'לע" אויפ'ן בארג אויף דער אלטער שטאדט.

98.

דאס שעווצקא געסל, וואו ס'האבען זיך געפונען אין שכנות דאס גערער שטיבעל מיט דער פערמאסקירטער טשייניע, זענען געווארען פערדעכטיג. די רוסישע פאליציי מיט דער זשאנדארמעריע זענען דארט געווארען אפטע געסט. זיי האבען געהאלטען דאס געסעל אויפן אויג. מכלומר'שט זענען זיי נאר דורכגעגאנגען, מכלומר'שט איז מען אלע מאהל געקומען אין א צווייטען הויף זוכען עמיצען אין מיליטערישע, אדער אדמיניסטראטיווע זאכען; דא האט א זשאנדארם געזוכט א יודישען זעלנער, וואס האט פערשפעטיגט אויף זיין אורלאב; דארט איז געקומען א סטראושניק און זיך געפרעגט, וואו עס וואוינט דער אדער יענער יודישער סוחר, וואס ברויך גהן אפזיצען אין קאזע א שטראף -- אלץ איז אבער געווען אויף פוך. נישט מעהר ווי אנ'אויסרייד, ווייל געמיינט האט מען עפעס אנדערש; מ'איז נישט מעהר ווי אויסען געווען צו פאקען די רעוואלוציאנערן, איבערהויפט די, וועלכע האבען גערעדט און געווינקען דורך די פענסטער פון גערער שטיבעל צום תפיסה - הויף, וואו ס'האבען שפאצירט די פאליטישע.

דאס זעלביגע שעווצקא געסעל איז חוץ דעם נאך געווען בעזונדערס בעלעבט מיט געהיים-אגענטען, וואס זענען געווען איבערגעטוהן אין יודישע קאפאטעס, ארויפגעקלעבטע באָרד און פאות. די דאזיגע פערשטעלטע יודען האבען תמיד שפאצירט אין יענעם געסעל. „סתם אזוי" זענען זיי פערבייגעגאנגען מחמת „געשעפטליכע" אנגעלעגענהייטען. זיי האבען לפנים געשטעלט שנעלע טריט, ס'זאל הייסען, זיי איילען זיך צו ערלעדיגען וויכטיגע „פערזענליכע" זאכען. צווישען די פערקליידעטע אגענטען זענען געווען פערשידענע טיפען: עלטערע „יודען", יונגע בחורים „חסידישע" מיט לענגליכע פאות איבער די אויערן אריבערגעווארפען מיט געהאקטע זשיפעצעס און סאמעטענע, צי זיידענע היטעלעך. די גרימירטע „חסידישע" יונגעלייט האבען געהאט א ספעציעלע מיסיע צו אבסערווירען דאס גערער שטיבעל. פון זיי פלעגען זיך פון צייט-צו-צייט ארויסכאפען אין גערער שטיבעל אריין א קוק צוגעבען, וואס מען טהוט דארט א שטייגער אזעלכעס. זיי האבען דארט קיינמאל ניט געטראפען קיין שום פערדעכטיגעס. חוץ לערנען און דאווענען, האבען זיי נארנישט בעמערקט און זיי האבען געמוזט באלד פערשווינדען ווערען, כדי מ'זאל זיי ניט דער'קנס'ען. די חברה לייט האבען איינגעזעהן, אז די דאזיגע המצאה טויג אויף כפרות און, אז עס הרג'עט נאך אהעק די גאנצע שפיאנאזש - ארבייט. דאס איז געשען דאן, ווען ארויסקומענדיג איינמאהל אין שטיבעל אריין אין אזא הילוך האבען די חסידים זיי דערלאנגט „שלום עליכם", פרעגענדיג גלייכצייטיג אויף יודיש פון וואנען א יוד איז, אזוי ווי דער שטייגער איז, אז מ'זעהט א פרעמדען. די שפיאנען האבען ניט פערשטאנען, וואס מען רעדט צו זיי און וואס די ווערטער „שלום עליכם" בעדייטען; האבען זיי געשאקעלט מיט די קעפ אויף יא און ניין, אויסשטאמלענדיג בלויז נעמען פון ווייטע שטעדט, אז פון דארט, הייסט עס, זענען זיי געקומען צו פאהרען. די צוויי, דריי איבערגעטוהענע אגענטען זענען פון די חסידים זעהר פריינדליך אויפגענומען געווארען, מ'האט זיי צוגעבעטען צו די טישען, מ'האט זיי דערלאנגט גמרות זיי זאלען זיך אוועקזעצען לערנען, אדער אפשר ווילען זיי, קאנען זיי דאווענען. און אט האבען זיי תפילין מיט סידורים, מיט גארטלען. זיי האבען זיך אריבער געבויגען איבער די גמרות, אריינקוקענדיג ווי א האהן אין בני-אדם, אבער געמאכט דעם אנשטעל, ווי זיי קענען. די אגענטען, וואס האבען געקענט א פאר יודישע ווערטער אויסרעדען, האבען זיך ענטשולדיגט, אז זיי האבען ניט קיין צייט און מוזען באלד אוועקגעהן, זיי איילען זיך, ווייל זיי זענען געקומען ערלעדיגען וויכטיגע ענינים. און זיי זענען תיכף אוועק און שוין מעהר ניט בעוויזען זיך.

אין גערער שטיבעל איז עס אפילו נישט געווען אויפפאלענד און מ'האט דארט צומאלט נישט געוואוסט, אז מען היט עס, און, אז מען שפיאנירט דאס שטיבעל מיט די חסידים בייטאג און ביינאכט. ניכער האבען דערפון געוויסט די רעוואלוציאנערען פון דער טשייניע פון דארט האט מען עוקר געווען און ס'זענען געליבען נישט מעהר ווי צוויי, דריי סאציאליסטען, וואס זענען געווען פערקליידט אלס קעלנער אין טשייניע, וואס בעדינען די געסט. די „קעלנער'ס" זענען פערבליבען בכדי אנצוהאלטען ווייטער דעם קאנטאקט מיט'ן קרימינאל דורך די איבערגעקויפטע „קלוטשניקעס", ווי אויך צו אפטערחירען די ארעסטירטע, וואס מ'האט געפיהרט מיט'ן עטאפ פון דער באהן אין „טמאה'לע" אריין. דורך שעווצקע געסעל פלעגט מען אדורכפיהרען אונטער קאנוואי פערשידענע ארעסטאנטען פון דער פרעמד, וועלכע מ'האט געבראכט מיט דער באהן. דאס זענען געווען מענשען, וואס האבען געוואנדערט איבער שטעדט אהן פאספארטען, מיט פאלשע פאספארטען און גלאט פערדעכטיגע, וועלכע מ'האט צונויפגענומען און געפירט מיט'ן עטאפ איבער פערשידענע ערטער, ביז מ'האט זיי אבגעשטעלט אין די תפיסות פון זייערע ריכטיגע היימען. איז אט דאס „טמאה'לע" געווען בעשטימט פאר אט די „עטאפען", וואו די אונבאקאנטע עלעמענטען זענען אבגעזעסען א צייט און מ'האט זיי געשיקט ווייטער. אזעלכע „עטאפען" פלעגט מען על פי רוב פיהרען אין קייטען געשלאסען אונטער א ספעציעלע וואך, וואס האט געהייסען „קאנוואיניקעס", וועלכע זענען געווען בעלאגערט ארום און ארום מיט די גאלע, בליאנקע שווערדען אין די הענט, גרייט צו דערשטעכען יעדען איינעם, וואס וועט נאר פרובען פון די קייטען זיך צו בעפרייען. פון ווייט האט מען געהערט אזעלכע „עטאפען" געהן. מ'האט עס דערקענט לויט'ן קלינגעריי פון די קייטען. דאס האט אנגעווארפען אנ'אימה אין מענשען פלעגען אנטלויפען און אבווימען א שטיק וועגס, בעפאר, נאך איידער דער „עטאפ" האט זיך בעוויזען. מ'האט בלויז געזעהען פון דער ווייטענס א צונויפגעקוועטשטע מאסע מיט פערשידענע פנימ'ער און אנטויעכצער פון פרויען, מענער, אלטע לייט און קינדער. א סך מאהל האבען מאמעס געטראגען קינדער אויף די הענד און אזוי-ארום געשלעפט די פיס געקאוועטע אין קייטען. שרעקליכע בילדער פון טיראנישען פיין זענען געווען אזעלכע „עטאפ-מארשען", וועלכע האבען זיך געשלעפט פון שטאדט צו שטאדט אין די גרעסטע פרעסט און היצען, האלבע יאהרען, און אין יעדער שטאדט זיך אבגעמוטשעט וואכען-לאנג אין דער תפיסה ביז ס'זענען צוגעקומען נאך אזעלכע וואנדערער און מ'האט די לעבעדיגע טראנספארטען ווייטער משלח געווען. אין די „עטאפען" האבען זיך אויך געשלעפט רעוואלוציאנערען, וואס האבען געלעבט אויף פאלשע פעסער. אין געפונען האבען זיך צווישען זיי גאנץ אפט גרויסע טהוער „קארפען-קעפ", וועלכע מ'האט נאך נישט געהאט ענטדעקט אלס אזעלכע, נאר בלויז געפיהרט זיי דערווייל אלס טונקעלע עלעמענטען, וועלכע וועלען ערשט געפארשט ווערען אין זייער געבורט-שטעדט.

פאר די דאזיגע עטאפען איז געווען, ווי שוין דערמאנט, צוגעגרייט דאס „טומאה'לע", וואס האט געדיענט אלס פאדער-ארעסט, אלס פרוזדור, פאר א מין דורכגאנג'ס-פונקט, ביז מ'האט צונויפגעזאמעלט א וואס גרעסערע מחנה און דאן אוועקגעטריבען אין א צווייטער שטאדט.

דאס „טומאה'לע" איז געשטאנען אויף א בערגעל, אויף דער אלטער שטאדט (היינט איז דארט אנ'עפידעמיש שפיטאל איינגעארדענט) איז געווען ארומגעצוימט מיט א ציגעל-רויטען פארקאן. עס איז געווען פונקט איינגעריכטעט אזוי ווי א קרימינאל און געשטאנען נישט ווייט פון די רוסישע ארטילעריע-קאזארמעס. (אין דער מלחמה-צייט האט מען דאס „טומאה'לע" פערוואנדעלט אין א משוגעים-הויז).

אין דער טשייניע אויף שעווצקא גאס דורך וואנען מ'האט די „עטאפען" אדורכגעפיהרט, איז מען געשטאנען טאקע אויף דער וואך, כדי גוט, צו אבסערווירען, צי מ'פיהרט אויך פאליטישע ארעסטאנטען און ווער און פונוואנען זיי זענען. אט דערויף זענען געבליבען די „קעלנערס" אין דער טשייניע, נישט געקוקט, וואס זי איז שוין געווען 90 פראצענט ענטדעקט אלס סאציאליסטישע נעסט און טראץ דעם, וואס האבען אויף איהר געלאקערט די פאליציי, זשאנדארמעריע און כמעט די גאנצע רוסישע אכראנע. די פערשטעלטע „קעלנער'ס" האבען זיך מוסר נפש געווען און נישט אבגעטרעטען פון זייער פאסטען.

און איינמאהל, האבען זיי, די „קעלנערס", טאקע פון טשייניע אויף שעווצקא גאס, בעמערקט אדורכפיהרען אין אזא „עטאפ" א גאר וויכטיגען רעוואלוציאנער, דעם שפעטערען אטענטאטאר פון רוסישען פרעמיער - מיניסטער סטאליפין וועלכען מ'האט צוזאמען מיט די א י ב ר י ג ע ארייגעזעצט אין „טומאה'לע" אויף דער אלטער שטאדט. פון וואנען די ראדאמער רעוואלוציאנערען האבען איהם ארויסגע'גנב'עט.

פון דער סדרה פנחס

יפקד ה' אלקי תרוחות לכל בשר איש על העדה...

פארוואס איז עפעס אריין דער ענין פון בעזארגען א פיהרער פאר'ן יודישן פאלק אנשטאט משה'ן, אין פרשה פנחס און—ניט אין פרשה ברכה, וואס דארט איז דוכט זיך דאס ארט מעהר פאסיג?

האט איינער א גאון געזאגט, אז דאס איז דערפאר, ווייל משה רבנו הערענדיג ווי גאט בעדאנקט אזוי פנחס'ען פאר דעם, וואס ער האט געטויט זמרי'ן האט משה לענגער גיט געוואלט ווארטען מיט זיין אויפמערקזאם מאכען דעם רב"שע, זאגענדיג: „אל אלהי הרוחות" — ווי ער וואלט דערמיט געזאגט, בעיחייל, דו גאט ביזט דאך א „יודע הרוחות" און א „בוחן לבבות" — דו ווייסט די גייסטיגע שטימונג פון אלע קונפטיגע דורות, וואס נישט אין אלע דורות איז די שטימונג גלייך, דעריבער בעט איך דיר, אז אין שפעטערע דורות זאלסט דו ניט אנשטעלען אויף זיי א מרא דאתרא, א רב, אדער א פרנס, וואס וועט זיין טעמפעראמענטפול ווי פנחס, דאן ווען ער וועט הערען, אז אוועלכער יונגערמאן האט געקוקט א נקבה, אדער גערויכערט א פאפיראס אום שבת, וועט ער כאפען א שפיז און לויפען צו דערשטעכען יענעם בעל עבירה חלילה...

ולצלפחד בן חפר לא היה לו בנים כי אם בנות...

א יוד, וועלכער האט פערמאגט זיין אייגענס אכט טעכטער, האט זיך בעריהמט דאס מ'האט איהם פון הימעל געפרעגט, וואס וויל ער בעסער האבען: צי אכט טויזענד פונט געלד, אדער 8 טעכטער? האט ער בעסער זיך אויסגעבאטען צו האבען אכט טעכטער. ווייל — האט ער מאטיווירט — ווען איך וואלט געהאט 8 טויזענד פונט שטערלינג, וואלט איך געוואלט נאך... אבער אכט טעכטער האב איך שוין גענוג...

פ. בושאצקי.

יודיש-דייטשער פליט וויל „לעזען" די יודען-פראגע.

ער האלט זיך פאר'ן צווייטען קאלאמבוס און דערוויל שלאפט ער אין דעם ראדאמער הכנסת-אורחים.

די וואך איז געקומען צו אונז אין רעדאקציע א י ו ד, א דייטשער פליט, עמיל שפאנדלער, וואס האט זיך פארגעשטעלט אלס דער, וואס פיהלט זיך בכח צו לעזען די יודען-פראגע.

ער איז גרייט אנצושרייבען וועגען דעם א בוך אין משך פון 4 וואכען, אז ס'זאל מאכען א וועלט-רושם. די גאנצע צרה, זאגט ער, בעשטעהט נאר אין דעם, וואס ער האט נישט קיינעם ווער ס'זאל דאס פינאנסירען. ער וואנדערט שוין ארום יאהרען און בעט רחמים מ'זאל איהם אויסהערען, אבער קיינער וויל זיך מיט איהם נישט אינטערעסירען.

אויסער די לעזונג פון דער יודען-פראגע וויל ער אויך ארויסגעבען א בוך, וואס זאל גענצליך צעקלאפען די גאנצע ראסען-טעאריע. דא טרעט ער ארויס מיט געאגראפישע בעווייזען, וואס דארפען בעשטעטיגען זיינע בעהויפטונגען, אז די איראפעאישע פעלקער געהערען נישט צו דער ארישער ראסע, אז בכלל האט די ווייסע ראסע קיין שום שייכות דערצו און, אז ניכער שטעהען נעהנטער צו די ארישע די סעמיטען. אויף דעם געביטע, זאגט ער, איז ער אימשטאנד צו מאכען רעוואלוציעס און זאגאר אויפווייזען די גרעסטע געלעהרטע און פראפעסארען, אז זיי לעבען אין א טעות. אבער ווידער די אייגענע מעשה: ער האט נישט קיין געלד ארויסצוגעבען דאס בוך, און ווער ס'זאל אים פינאנסירען — האט ער אויך נישט.

אין ווייטערדיגען געשפרעך מיט דעם דייטשען פליט, ווערען מיר געוואהר צוויי זאכען: שטאמען, שטאמט ער פון קליינפוילען, ער איז א געבוירענער פון שטעטעלע רימאנאוו, און, אז ער איז אנ'אנאלפאבעט. ער קען נישט אויפשרייבען א ווארט, נאר בלויז לייענען. און געליינט האט ער א כך. דער עיקר געשיכטע, אבער נאך מעהר האלט ער זיך פאר א בקי און חכמת הגעאגראפיע. דא, ריהמט זיך שפאנדלער, קען ער וועלטען איבערקעהרען, דא שפירט ער זיך פאר א נייעם קאלומבוס, וואס קען די וועלט איבערראשען. עס פעהלען אים בלויז צוויי זאכען: א פערלעגער, אדער א יודישער מעצענאט, וואס ס'זאל זיינע ביכער ארויסגעבען, און א מענש, וואס זאל אויפשרייבען, וואס ער טראכט און פארשט. מיט איין ווארט, ער איז בכח צו ברענגען די אידען די גאולה.

ווען מיר פרעגען איהם ווי אזוי ער וויל לעזען די יודען פראגע — ענטפערט ער. אז דאס קען ער נישט זאגען, ווייל דאס איז זיין סוד, וואס ער קען נאר ענטפלעקען אין א בוך. ער ווייזט אונז אנגעזעהענע צייטונגען פון דער פראווינץ, וועלכע ווידמען איהם לענגערע נאטיצען, אבער זיי זענען געשריבען בלשון איראניע, מיט ביטול און אין א סאהן פון חוזק. שפאנדלער ווייגט אויף דעם, וואס מען נעמט אים נישט ערנסט, וואס אפילו צו דער פרעסע האט ער קיין מזל.

נאך דער היטלער-איבערקעהרעניש — דערצעהלט אונז עמיל שפאנדלער האב איך מיך געווענדעט צו דער יודישער געמיינדע אין בערלין און געבעטען פאר מיר א שרייבער מיט אויסהאלטען מיך 14 טעג, וועל איך אויסארטיגען א בוך וואס וועט לעזען די יודען-פראגע און איבערראשען די וועלט. די יודישע געמיינדע האט שוין בעשטאנען, אבער די זעלבע וואך בין איך ארעסטירט געווארן און כ'האב עס שוין במילא נישט בעוויזען צו טוהן.

ווען מ'האט מיך בעפרייט, איז שוין די לאגע געווארען אנדערש און איך האב געמוזט עמיגרירען פון דייטשלאנד. אין פוילען וואנדער איך יעצט פון שטאדט צו שטאדט און כ'קען בשום אופן נישט פערווירקליכען מיינע פלענער. אין ווילנא האב איך מיר פערשאפט א יונגעל וואס קען שרייבען, האב איהם מיטגענומען אויף מיינע וואנדערונגען און מיר זענען ביידע געפאהרען און טיילווייז צו-פוס געגאנגען, קיין ביאליסטאק. אויפ'ן וועג האט דאס יונגעל אויפגעשריבען מיינע געדאנקען און איינע פון מיינע ביכער וואלט זיכער פערטיג געווארען ביז ביאליסטאק; האט מיך אבער דאס יונגעל בע'גנב'עט, צוגענומען מיינע לעצטע גראשענס, א תל געמאכט פון די כתבים און אנטלאפען; בין איך שוין ווידער געבליבען ביי גארנישט. אין ראדאם זוך איך אנ'אטלאס און וויל דא פאר אלע, וואס קענען געאגראפיע, בעווייזען די פאלשקייט פון דער ראסען-טעאריע. איך וועל אויפווייזען גרויסע טעותים אין וואגנער'ס גרויסען אטלאס, וואס איז ארויסגעגעבען אין דייטשלאנד אין יאהר 1920. דאס זעלבע איז מיט ראמער'ס אטלאס. מיט איין ווארט, איך וויל געבען א קולטור-שפּויס.

ס'איז אינטערעסאנט צו הערען, וואס א געלפרענטער ביאליסטאקער יוד, א חיסענשאפטלער, דער רעדאקטאר פסח קאפלאן שרייבט אין זיין צייטונג וועגען דעם דייטש-יודישען פליט. דארט לייענען מיר אזוי:

„עמיל שפאנדלער איז א יודישער פליט פון דייטשלאנד. ער זעט אויס ווי א פראפעסאר, שלאנק, מיט א שיינער גרויליכער שפיועליור, מיט א געגאלטן הדרת-פנים, איז אבער סך הכל כל ימיו א שניידער און, ווי ער פארזיכערט אונז מיט כל השבועות, אנ'א-'אלפאבעט — קען ניט לייענען און נישט שרייבען אין קיין שום שפראך.

און דער חידוש איז, וואס נאך אלעמען רעדט ער פארט ווי א פראפעסאר.

ער האלט א גרויסען אטלאס, וואו ער קען קיין ווארט ניט איבערלייענען, אבער אין די מאפעס איז ער קלאר, ווי א יוד אין „אשרי" און בשעת ער דערקלערט אייך די פערשידענע מינים קארטעס פון דער גאנצער וועלט, האט איהר דעם איינדרוק, ווי ט'וואלט פאר אייך געהאלטן א לעקציע א גימנאזיע-פראפעסאר. ער איבערראשט ניט בלויז מיט די ידיעות, נאר אויך מיט דער אינטעליגענטער שפראך.

און דער דאזיגער אנאלפאבעטישער פראפעסאר-שניידער טראגט זיך ארום מיט א געדאנק ניט מער און ניט ווייניגער, נאר צו לעזען די יודען-פראגע בעווייזען דורך דער חכמת הגעאגראפיע וההיסטאריע די פאלשקייט פון דער ראסען-טעאריע, די סיבה פונ'ם יודישען גלות און די מיטלען פון די גאולה.

דערביי ענטוויקעלט ער פאר אונז א גאנצע שיטה וועגען דער געשיכטע פון רעליגיעס און פון פעלקער און אנטוויקעלט אין אלץ א היפשע מאס ערודיציע.

מ'האט איהם אנגעוויזען, זאגט ער, אז א טייל פון זיינע געדאנקען געפונען זיך שוין ביי זשיטלאווסקין; האט ער אין ווילנע, אין דער סטראשון-ביבליאטעק, ארויסגעקריגען די 10 ביכער זשיטלאווסקיס, זיך איבער זיי געמאטערט — יודיש קען ער לייענען, נאר נים שרייבען — און געפונען, אז זשיטלאווסקי קען ניט קיין... געאגראפיע.

און ער בעהויפט עס באלד אינ'ם אטלאס"...

מיר בעטראכטען דעם גראהען מענש און ווייסען נאר איין זאך: אז ער איז אויף צרות, אז ער שרייט אין דער מדבר אז ער איז א נע-ונד'ניק און מוז געהן נעכטיגען אין הכנסת-אורחים אריין, און נאכהער א טראכט געבען, וואו נעמט מען א פאר זלאטעס אויף ווייטער צו וואנדערען.

זיבען ראדאמער יודישע יונגעלייט ווערען גע'משפט.

צוויי טעג, פרייטאג און שבת, האט דאס ראדאמער קרייז-געריכט בעטראכט א פאליטישען פראצעס פון 7 היגע יודישע יונגעלייט, די נעמען פון וועלכע עס זענען: ירחמיאל בירענבוים, מענדעל זילבערבערג, דוד יעקב פאטאשניק, יצחק בארענשטיין, פישעל פארבער, שלמה מינצבערג און אסתר נוטאוויטש.

זילבערבערג האט שוין איינמאהל געהאט א פראצעס און איז פער'משפט געווארען אויף אויסבעסערונגס-הויז מיט אבלעגען די שטראף. פאטאשניק איז א שילער פון א היגער גימנאזיע. ער ווערט בעשולדיגט, אז ער האט פערשפרייט קאמוניזם צווישען די שילער פון גימנאזיום, וואו ער האט געלערענט.

אלע אנגעקלאגטע שטעהען אונטער דער בעשולדיגונג, אז זיי האבען זיך פערנומען מיט קאמוניסטישע ארבייט, אבגעהאלטען זיצונגען, קאלפארטירט פלוג-בלעטלעך, ארויסגעהאנגען פעהנער, רעדאגירט קאמוניסטישע אויפרופען און אנטייל גענומען אין א קאמוניסטישע מאסובקע געבען קרימינאל.

מען הערט אין געריכט, אז צוזאמען מיט די 7, האבען אויך געברויכט זיצען אויף דער בעשולדיגונגס-באנק נאך צוויי: זיסמאן און ראבינאוויטש, אבער זיי זענען נישטא, ווייל זיי זענען פאר'ן פראצעס אנטלאפען קיין פאריז.

עס האבען פערטיידיגט די אדוואקאטן האניקחיל פון ווארשא און שטילער פון ראדאם.

נאך א לענגערע בעראטונג האט דאס געריכט ארויסגעטראגען דעם אורטייל: מענדעל זילבערבערג 4 יאהר תפיסה; ירחמיאל בירענבוים און דוד יעקב פאטאשניק אויף 3 יאהר יעדער איינער; פישעל פארבער 2 יאהר און אלע 4 פערלירען די בירגערליכע רעכט אויף 5 יאהר. דער פרעזענץ ארעסט פון דעצעמבער 1936 ווערט זיי פעררעכענט.

יצחק בארענשטיין, שלמה מינצבערג און אסתר נוטאוויטש זענען פער'משפט געווארען צו איין יאהר מיט פערלירען די בירגערליכע רעכט אויף 3 יאר. דערביי איז זיי די שטראף אבגעלעגט געווארען אויף 3 יאהר.

אר.

אינטערווענץ ביי דער מאכט וועגען די פריש-געבאקענע פאטאגראפיסטען.

איינער אזא פון נייעם „פאר" ארעסטירט געווארען.

מיר האבען שוין געשריבען אין פאדיגען נומער „ראדאמער-קעלצער לעבען" ווי אונזערע שונאים האבען זיך א נעם געטוהן צו א שפאגעל נייע ארבייט: פאטאגראפירען די ראדאמער יודישע געשעפטען בעת עס געפינען זיך אין זיי נישט יודישע קונים. די נייע מלאכה איז בעצוועקט דערמיט, אז מ'זאל דערנאך קענען פובליקירען די בילדער פון די נישט-יודישע קונים אלס בוגדים אין דער ענדעקישער „תורה" און אזוי ארום זיי אבשרעקען פון צו קויפען ביי א איד.

אין שייכות מיט דעם האט זיך געווענדעט א דעלעגאציע פון קליינהענדלער-פעראיין צום פרעזעס דען, אז ער זאל וועגען דעם אינטערווענירען ביי דער מאכט, אז מ'זאל דערצו נישט דערלאזען. פרעזעס דען מיט לאווניק ראטענבערג האבען אינטערווענירט וועגען דעם ענין ביים ה' סטאראסטע, וועלכער האט פערשפראכען זיך דערמיט צו פעראינטערעסירען.

אין זעלבען טאג פון דער אינטערווענץ, מאנטאג, האט אזא „פאטאגראפיסט" ארוטשפאצירט איבער די ראדאמער גאסען כדי אויסצופיהרען זיין „הייליגע" שליחות, אבער ער איז באלד פערהאלטען געווארען פון א פאליציאנט וועלכער האט איהם אבגעפיהרט אין קאמיסאריאט.

עס איז ריכטיג געווען די אינטערווענץ פון די יודישע פארשטעהער און ס'איז אויך אויפ'ן ארט געווען די האנדלונג פון דער פאליציי, וועלכע האט יענעם פארשוין אראבגענומען פון גאס, ווארום געהן איבער יודישע געשעפטען און פאטאגראפירען די קונים, איז כמעט דאס זעלבע, ווי ארויסשטויסען זיי פון געוועלב, שטערענדיג זיי דארט צו קויפען און ממילא אויך אבשלאגען דעם פדיון פון יודישען סוחר, וועלכער ברויך צאהלען שטייערען, וועקסלען, דירה-געלד, חוץ ציהען דערפון זיין שטיקעל חיונה. דאס הייסט מכלומר'שט אין זיידענע הענטשקעס אינטערגעגראבען יעגעמס עגזיסטענץ, וואס קען דערפיהרען צו געוויסע אינצידענטען איז טאקע גוט, וואס די מאכט נעמט בעצייטענס אן מיטלען, כדי אויסצוהיטען פון דעם.

רשימות פון אלע ראדאמער יודישע איינוואוינער און 9 אינקאסענטען צו זאמלען שטיצע פאר די יודישע ארבייטסלאזע.

ס׳איז שוין מיטגעטיילט געווארען אין אונזער צייטונג וועגען דעם ניי-געשאפענעם קאמיטעט צו שטיצען יודישע ארבייטסלאזע, וועלכער איז טעטיג ביי דער גמינע אויפ׳ן סמך פון אנ׳ערלויבעניש פון דער סטאראסטווא.

דער קאמיטעט האט אויף זיין זיצונג היינטיגע וואך, אויסגעארבייט אזא פלאן: פאראלעל מיט׳ן קאמיטעט, וועלכער עקזיסטירט ביי דער גמינע, זאל אויך פון די יודישע ארבייטסלאזע גופא אויסגעוועהלט ווערען א קאמיטעט, וואס זאל אויספיהרן די גאנצע טעכנישע ארבייט, וואס איז פערבינדען מיט דעם איינשאפן די אלע געלדער, וועלכע וועלען גיזאמלט ווערען אין שטאדט אויף דעם צוועק. פון צווישען די ארבייטסלאזע יועדען אויסגעוועהלט 9 אינקאסענטען, וועלכע בעקומען פון דעם גמינע-קאמיטעט אפיציעלע געסטעמפעלטע קוויטאר-יושען און דערצו בעפולמעכטיגונגען פון זעלבען קאמיטעט, אז זיי מעגען איינקאסירען ביי די יודישע איינוואהנער אין ראדאם די וועכענטליכע אבצאהלונגען, וועלכע ווערען דא אויסגערעכנט לויט א בעשטימטער נארמע.

דער ארבייטסלאזער - קאמיטעט ביי דער גמינע האט בעשלאסען, אז פון א קיך מיט א שטוב זאל דער לאקאטאר אבצאהלען פאר ארבייטסלאזע - שטיצע 10 גראשען און פאר יעדען צימער, וואס דער איינוואוינער בעזיצט מעהר, ווערט סיסטעמאטיש גערעכענט דער אבצאהל לויט דער זעלבער נרויס, ד״ה צו 10 גראשען פון יעדע שטוב בעזונדער.

כדי מ׳זאל וויסן און מ׳זאל אויך קענען פעסטשטעלען די צאהל פון די יודישע איינוואהנער אין יעדען הויז און וויפיל זיי פערנעמען צימערען, וועלען דורך די ארבייטסלאזע געמאכט ווערען אזעלכע רשימות, אויפ׳ן יסוד פון וועלכע עס וועט דערנאך אנגעפאנגען ווערען די וועכענטליכע אקציע פון איינקאסירן די 10-ער גראשענס פון יעדער שטוב, אויפן שטיצע - פאנד פאר די יודישע ארבייטסלאזע.

די געלד-זאמלונג, ווי אויך דאס פונאנדערטיילען די שטיצע צווישען די ארבייטסלאזע, וועט פולשטענדיג געפירט יועדען אונטער דער קאנטראל פון קאמיטעט ביי דער גמינע.

אלע הויז-ווירטען און הויז-אדמיניסטראטארען ווערען געבעטען, נישט צו מאכען קיינע שוועריגקייטען פאר די ארבייטסלאזע דעלעגאטען ביים צונויפשטעלען די רשימות פון זייערע לאקאטארען, נאר אנטקעגענקומען און בייהילפיג זיין זיי אין דער ארבייט.

חוץ דעם אפעלירט דער „קאמיטעט צו שטיצען די יודישע ארבייטסלאזע” צו אלע ראדאמער יודישע איינוואהנער, ניט צו אבצוזאגען זיך פון דעם פריי-וויליגען שטייער פאר זייערע נויטליידענדע ברידער, נאר זיי העלפען אין דער פארם פון די געזאמעלטע 10 - ער גראשענס.

דער קאמיסעט שיקט א שליח מיוחד קיין ווארשא וועגען די פישקעס, וואס וועלען ארייגעשטעלט ווערען אין אלע יודישע געשעפטען, אין וועלכע מ׳זאל ארייניווארפען נתינות פאר די יודישע ארבייטסלאזע.

ווייטערדיגע רשימות פון נדבות פאר די בריסקער געליטענע אידען.

ראדאמער גבירישער יוד, וואס גיעט ארויס א ריח - ניחוח אויף צוגעבען א גראשען פאר בריסק האט ער „נעבעך” ניט קיין כח.

ברוך ניימאן 20 זל. נוטמאנס זאדעוואסער פאבריק 10 זל. י. פייגענבוים זשעראם. 34 – 10 זל; ה. לאנדאן 8 זל; צו 5 זל. האבען געגעבען: ד״ר וו. פינקעלשטיין, ס. מאלץ, שלמה גוטמאן.

פון גימנאזיום „פשיאכשול וויעדזי” זענען איינגעפלאסען פאלגענדע סומעס: פון I קלאס – 4 זל. מיט 50 גר.; II קלאס 30 זל.; III ק. 32 זל, מיט 30 גר. VII 8 זל.

פון די פאוושעכנע שולע ביים גימנאזיום 25 זל מיט 50 גר.

פון לעהרער-קרייז: 46 זל. מיט 40 גר.

צוזאמען האט דאס יודישע גימנאזיום, געשפענדעט 152 זל. מיט 60 גר.

געזאמעלט דורך דער קאסע זאליטשקאווע זשעראם. 3 (ה״ה יחיאל ליטוואק און מאטעל הורוויטש.)

צו 5 זל. פון: פנחס טענענבוים, שמאי ראזענצווייג, יחיאל ליטוואק; צו 3 זל. פון: מלכה קארמאן, יצחק ליטוואק; צו 2 זל. פון: יצחק עפשטיין, דוד שניאדער, מרדכי הורוויטש, א. כאמאנטאווסקי, הערש דוד פלאמענבוים, הערשעל הירשענהארען; צו 1 זל. מיט 50 גר. חיים ווינשטאק, פנחס קאראפיאל.; 2 זל. מיט 50 גר. האט נעגעבען שלמה פשיטיצקי.; 1 זל. גוטמאן רעכטער.

דער ה׳ יונה הירשענשטרויס האט אריינגעברענגט צו אונז אין רעדאקציע 5 זל. פאר די בריסקער נעליטענע, וועלכע מיר האבען תיכף איבערגעגעבען דעם קאמיטעט, ארויסבאקומענדיג פאר איהם א בעשטעטיגונג. ה׳ הירשענשטרויס האט געגעבען פאלגענדע ערקלערונג:

„איך האב מיך נישט ענטזאגט און איך האב מיך נישט בעריהמט, אז מיך מיינט מען נישט. ביידע זאכען זענען נישט אמת; אמת איז נאר, אז ווען די דעלעגאטען פון בריסקער קאמיטעט זענען געקומען צו מיר אין געשעפט, בין איך נישט געווען אניועזענד, נאר מיינס א קינד, וואס האט זיך נישט אריענטירט און נישט אבגעשאצט דעם צוועק, אויף וואס דאס געלד געהט. ווען איך האב מיך שפעטער דערוויסט, האב איך צוּפעליג בעגעגענט דעם ה׳ שלמה כוואט און געבעטען ער זאל צו מיר אריינגעהן, וויל כ׳וויל ערלעדיגען מיין בעטראג. דער ה׳ כוואט האט געזאלט שפעטער אריינקומען צו מיר, אבער ער איז נישט נעקומען. איך בין מיך קיינמאהל נישט מונע, בעטייליג זיך שטענדיג אין אלע נויטיגע געזעלשאפטליכע אקציעס און גיב צושטייער מיין חלק לויט מיינע כוחות צו אלע צרכי-הצבור.

מיט אכטונג

יונה הירשענשטרויס.

געזאמעלט דורך די ה״ה שלמה כוואט און שלמה סורץ

צו 20 זל. האבען געגעבען: ד״ר זשאבנער, ד״ר קליינבערגער, משה יאנקעל פרידמאן, מעלכיאר-פעדערמאן; צו 10 זל: א קריסט, יצחק בוים און פרידמאן, מאלצמאן – זיידענבערג, משה קלעפפיש, חיים בראווער, שמחה דען, אהרן מערין, מענטליק, בנימין רייך; צו 5 זל.: שאול גראסמאן, יחיאל בארענשטיין, י. פורמאן, ל. פרידמאן, שרה ראטענבערג, קאכען-בלומאן, זכריה קירשענבוים, יעקב דוד זילבערבערג, פרוי גארדווינד, הערשעל גליקלער, האכבערג, דענטיסט בריקמאן-וואלכאוויטש, אביגדור גאלדפארב, משה מארגאלעס, משה קליינמאן, חיים גאלדבערג, אברהם טענענבוים, אביגדור זיידענוועבער, זעליג מאנעלא, חיים פעדערמאן, י. רובינשטיין, שלמה כוואט; צו 3 זל.: מאיר צוקער, פיניע ליכטענשטיין, גאלדבערג, בלאס; צו 2 זל: משה צוקער, יעקב אפעלבוים, יעקב זילבער, תנחום ראזענבוים; 1 זל: י. גוטמאן.

אברהם מארגאלעס פון טראונוסטא 55, דער איינענטימער פון דער בעריהמטער פערפום-פאבריק „מארע” האט גענצליך אבגעזאגט און נישט געוואלט געבען פאר בריסק אפילו א פרוטה.

ר׳ אברהם מארגאלעס איז א יוד א בן-תורה, א גביר, וואס גיעט ארויס א ריח ניחוח, אבער צו געבען פאר בריסק האט ער ניט קיין כח.

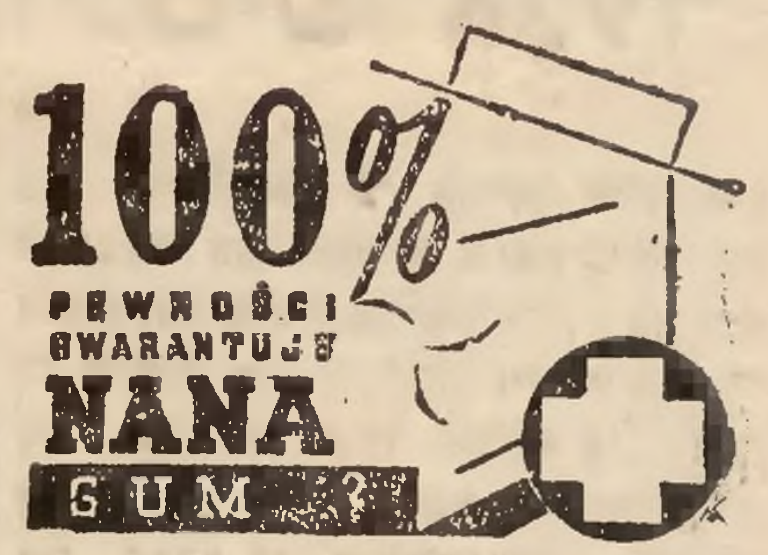

רעקורס וועגען איין פונקט אינ׳ם סטאטוט פון יודישען שפיטאל.

אין צוזאמענהאנג מיט׳ן רעמאנטירען און איבערנעמען דאס יודישע שפיטאל דורך דער גמינע, איז, ווי בעקאנט, אויסגעארבייט געווארען א גאנצער נייער סטאטוט. אין דאזיגען סטאטוט געפינט זיך איין פונקט, וועלכער לויטעט בכן די גמינע דינגט ביים מאגיסטראט אויף 12 יאהר דאס יודישע שפיטאל. געגען דעם דאזיגען פינקט האט די גמינע רעקורסירט אין דער וואיעוואודסטווא קיין קעלץ, אז ער ברויך אויסגעבעסערט ווערען, מחמת דאס שפיטאל געפינט זיך אין א געביידע, וואס איז נאך נישט נערעגעלט געווארען דאס אייגענטום רעכט.

אין רעקורס ווערט געבעטען, אז דער ענין זאל ערלעדיגט ווערען אין דער וואיעוואודסטווא. אין פאל וועט דער דאזיגער פונקט אין סטאטוט וועט דורך איהר נישט געענדערט ווערען, וועט דער רעקורס געהן ווייטער: אין מיניסטעריום פאר „אפיעקע ספאלעטשנע”.

זיגמונט טורקאוו און רחל האלצער אין ראדאם.

די צווייטע וואך וועלען מיר האבען צו-גאסט די בעגאבטע און פאפולערע ארטיסטען זיגמונט טורקאוו מיט רחל האלצער. זיי וועלען אויפטרעטען אין דער דריי-אקטיגער פיעסע „קייטען פון לעבען”. שוין דער נאמען פון כצענישן ווערק זאגט עפעס. אין „קייטען פון לעבען” איז פארהאן א שטארקע אקציע, א דראמאטישע. עס שפילט זיך דארט אן דאס אלטע פראבלעם פון ליבע און איפערזיכט. ס׳איז אנ׳אלט פראבלעם מיט א פערגאנגענהייט פון טויזענדער יאהרען, אבער ניי און קאמפליצירט ביז׳ן היינטיגען טאג. טויזענדער ווערק זענען שוין אנגעשריבן געווארען און ביז׳ן היינטיגען טאג ווערט נאך געשאפען אויף דער דאזיגער טעמע וועלכע וועט זיין אזוי לאנג אקטועל, ווי לאנג דאס בעשעפעניש, וואס הייסט מענש, וועט זיך געפונען אויף דער ערד.

די צענטראלע פיגור אין „קייטען פון לעבען” איז דער פראפעסאר פון מאטעמאטיק מארקא, וועלכער קען אויסרעכנען דעם גאנג פון די שטערען און איז דאך אומבעהאלפען ווי א קינד און איז נישט אימשטאנד אויסצורעכנען דעם גאנג פון די געפיהלען פון דער פרוי, וועלכע ער האט ליעב און פון וועלכער ער איז אין דער חופה-נאכט אוועקגעריסען געווארען אויף 8 יאהר און פערטראגען אין די ווייטע מדבריות

די ראליען פון דער דאזיגער פיעסע זענען אזוי ווי אנגעמאסטען פאר זיגמונט טורקאוו און רחל האלצער, וועלכע זענען געבענשט מיט דעם טאלאנט, וואס זיי קענען דורך זייער עכט-קינסטלערישען ניצוץ, בעלעבען און אריינגעבען א רוח חיים אין די העלדען וואס זיי שפיעלען, אז ס׳זאל אויסוואקסען פאר אונזערע אויגען א שטיק ווירקליכקייט יעדער דורך זייער געצייכענטער און געשילדערטע סצענע און סיטואציע.

זיגמונט טורקאוו און רחל האלצער זענען ביי אונז תמיד ליבע געסט, וואס ווערען דורך אלע ענטוזיאסטיש אויפגענומען.

פאַראַד = אויפנאַהמען לכבוד די קעניגליכע געסט פון רומעניען, אין ראַדאָם.

שבת און מיטוואָך האָט ראַדאָם גע-האַט קעניגליכע טעג. דער רומענישער קעניג קאַראָל דער צווייטער מיט'ן קרוינפּרינץ מיכאַל זענען, פאָהרענדיג קיין וואַרשאַ און צוריק, אויפגענומען געוואָרען אין ראַדאָם מיט גרויס פּאראַד.

שבת האָבען די קעניגליכע געסט נאָר געווײַלט אין ראַדאָם 8 מינוט. אָבער אויף אָט דער קורצער תּיוּזם איז פאָרגעבּרייט געוואָרען א גראנדיעזער קבלת-פּנים: א מיליטערישע עהרען-קאַמפּאַניע, דעלעגאַציעס מיט זייערע פעהנער, פאָרשטעהער פון דער מאַכט און פון געזעלשאַפטליכע אינסטיטוציעס, שול-יוגענד, אָרקעסטערס און א גרויס פּובּליקום, וואָס האָבען פערגומען א לענגערען שטח לענג - אויס דעם וואָקזאַהל, וואָס איז געווען העדליך דעקאָרירט מיט נאַציאָנאַלע פאַרבּען פון ביידע מלוכות: פּוילען און רומעניע.

ביים אָנקומען פון קעניגליכען צוג ארום 3 אזייגער נ. מ. האָט דער מיליטערישער אָרקעסטער געשפּילט דעם רו-מענישען הימן און ווען דער צוג שטעלט זיך אָב, שפּרינגען ארויס צוויי אַדיוטאַנ-טען אין ווייסע מונדירן, וועלכע שטעלן זיך אַוועק פון ביידע זייטען ארויסגאַנג פון וואַגאָן. עס שטייגט דאַן אויס דער קעניג און דער קרוינפּרינץ. צום קעניג געהט-צו דער דאַיואָודזשע פון גאַרניזאָהן און גיט אָב דעם מאַנארך א קורצען ראַפּאָרט. נאָך דער קורצער באַגריסונג'ס-רעדע פון וואָיעוואָדע ד"ר דזיאַדאָש, געהט פאַרביי דער קעניג, אין דער בע-גלייטונג פון זיין סוויטע און קאָמוניקאַצ-יע-מיניסטער אולריך, דעם פראָנט פון דער עהרען-קאַמפּאַניע. דער קעניג איז אָנגעטוהן אין א ווייסען גענעראַל-מונדיר אויך דער קרוינפּרינץ איז אנגעטוהן מי-ליטעריש. ער איז יונג, אָבער מיט א ערנסט פּנים. דער קעניג געהט פאַרביי אַלע דעלעגאַציעס, סאַלוטירט ביי יעדען פאָהן. עס שפּילט אַן'אָרקעסטער און דער-נאָך זינגט דער כאָר פון די באַהן-אַרבּיי-טער. ווען דער קעניג שטייגט-איין אין צוג, בּלייבּט ער שטעהן ביים פענסטער. דער צוג ריהרט און ווערט לאַנגזאַם פאַר-שווינדען פון דער סטאַציע אונטער היל-כיגע אויסרופען „ניעך זשיע", ווי אויך אויף רומעניש: „טריאַסקאַ ראַמאַנאַ מאַרע!"

צווישען די דעלעגאַציעס, איז'ן פאַראַן אין אויך געווען א יודישע, וואָס איז בּע-שטאַנען פון הרב קעסטענבּערג, פּרעזעס דען, ה' מאָטעל אייזמאַן און גמינע סעק-רעטאַר בּלומאַן.

מיטוואָך, אויף דער צוריק-רייזע פון וואַרשאַ, ווען קעניג קאַראָל מיט'ן קרוינ-פּרינץ וואָיעוואָדע מיכאַל, האָבען דאָ פערבּראַכט קנאַפּע צוויי שעה — איז דער פּאַראַד אויסגעפאַלען נאָך שענער און אימפּאָזאַנטער. דער גאַנצער וועג פון דער באַהן-סטאַציע ביז דער וויסוואָור-גיע-בּראָן, איז געווען דעקאָרירט. פון באַלד אין דער פריה האָבען געשטראָמט מאַסען מענשען פון אַלע עקען שטאָדט, כדי צו זעהען דעם קיסר. נאָהנט צו דער סטאַציע זענען אָבער צוגעלאָזט געוואָרען, נאָר די, וועלכע האָבען גע-האַט איינטריט-קאַרטען. ס'זענען געקומען די ראַטמענער מיט'ן פּרעזידענט שטשאַ-ווינסקי און וויצע - פּרעזידענט ראַדאָמ-סקי אין דער שפּיץ, וועלכע האָבען גע-טראָגען פראַקען און צילינדערס. סיעל דעלעגאַציעס מיט פעהנער. אויפ'ן גאַנ-צען וועג איז אויסגעשטעלט א ריזיג פּובּליקום.

אויפ'ן פּעראָן געהט ארויס א בּענרע-ניצטע צאָהל פאָרשטעהער, צווישען זיי דער רב קעסטענבּערג אין א צילינדער ער פערנעמט דאָרט אַן'אָרט צווישען די גייסטליכע.

ארום האַלב 2 ווערט געשפּילט דער רו-מענישער הימן און דאַן אויך דער פּוילי-שער. פון דער סטאַציע און פון די טרעפּ וועלכע זענען בּעדעקט מיט דיוואַנען בּעוויזען זיך צוערשט עטליכע פּוילישע אָפיצירען, באַלד נאָך זיי עטליכע העכע-רע רומענישע אָפיצירען. דערנאָך א שעה-נער הויכער פּוילישער פּולקאָווניק. דאָס איז טאַקע דער קעניג קאַראָל דער צוויי-טער. ארומגערינגעלט דורך דעם שטאָדט-ראַט בּעגריסט איהם דעם פּרעזידענט שטשאַווינסקי אלס שטאָדט - פּרעזידענט פון ראַדאָם און דערלאַנגט איהם אויף א זילבּערנער טאַץ בּרויט מיט זאַלץ. דער קעניג בּרעכט אָפּ מיט דער האַנד א שטיקעל פון דעם בּרויט און עסט עס אויף. נאָך דעם קעניג באַלד בּעוויזט זיך דער פּרעזידענט, דער זוהן פון קעניג קאַרל, וואָיעוואָדע מיכאַל, דער מאַרשאַל שמיגלי-רידז און עטליכע פּוילישע מיניס-טאָרען, פאַר דער באַהן סטאַציע וואַרטען שוין א רייהע אויטאָמאָבּילען, צופאָהרען מיט די הויכע געסט אין דער געוועהר-פאַבּריק. אין ערשטן אויטאָ טרעטען אריין קעניג קאַראָל און דער מלוכה פּרעזידענט מאָשטשיצקי; אין דעם צווייטן – מאַרשאַל רידז-שמיגלי און דער טראָנפאָלגער וואָ-יעוואָדע מיכאַל און אין די אַנדערע די רומענישע און פּוילישע דיגניטאַרען.

ביים אָפּפאָהרען אין דער געוועהר פאַבּריק מאַכט דער טויזענד-קעפּיגער עולם אויסרופען: עס לעבּע דער קעניג, עס לעבּע דער פּרעזידענט, עס לעבּע דער מאַר-שאַל שמיגלי-רידז.

עטליכע מינוטען פאַר 1 אז. קומען די געסט צוריק פון דער פאַבּריק. אויף דעם פּעראָן שטעהט די דעלעגאַציע פון די סאָסנאָווצער גורניקעס מיט דעם דירעקטאָר פון דער סאָסנאָווצער האַנ-דעלס - קאַמער דירעקטאָר גאַדאָמסקי די גורניקעס געהען אנגעטוהן אין שעהנע שוואַרצע סטראָיען מיט היטלען און שוואַרצע פעדערן. ווען דער קעניג בּעוויזט זיך אויף דעם פּעראָן בּעגריסט אין נאָמען פון די גוראַלעס דער דירע-קטאָר גאַדאָמסקי. גלייכצייטיג ווערט איהם דערלאַנגט א הערליך, אַרטיסטישע טאַץ פון קוילען מיט אויסגעקריצטע פיגורען ארומגענומען מיט זילבּער מיט דער אויפשריפט פון די גורניקעס פון זאַג-לעמביער דאָמבּראָווער פאַר דעם קע-ניג קאַראָל דעם צווייטען.

דער קעניג דאַנקט פאַר די בּעגריסונג און שטייגט איין אין צוג. נאָך איהם געהט אריין דער פּרעזידענט מאָשטשיצ-קי, דער טראָנפאָלגער מיכאַל, מאַרשאַל שמיגלי-רידז און אַנדערע הויכגעשטעל-טע מלוכה-מענער. אין פענסטער פון וואַגאָן בּעוויזט זיך אויך מיניסטער בּעק. וועלכער ווערט אויפגענומען מיט אויסרופען: „עס לעבּע מיניסטער בּעק".

ארום 1 מיט 10 פאָהרט אָב דער צוג קיין קראָקע.

פאַר'ן ריהרען פון צוג, בּעוויזען זיך אין די וואַגאָן-פענסטער דער קעניג מלוכה-פּרעזידענט און מאַרשאַל שמיגלי-רידז, וועלכע ווערען געזעגענט מיט ענ-טוזיאַסטישע אויסרופען: „ניעך זשיע" אר.

„זאָלען אין דער גורל = שעה אבגערוקט ווערען אלע אינערליכע שטרייט-פראַגען"

(אויסן רעפעראַט פון ד"ר קליינבּוים).

דינסטאָג האָט ד"ר קליינבּוים גע-האַלטען א רעפעראַט אין „ראָזמאָיטאָש-טשי". אין זיין רעפעראַט האָט ד"ר קליינבּוים זיך אַרויסגעוויזען אַלס גלענ-צענדער רעדנער און זעלטענער אויס-טייטשער פון פּאָליטישע סיטואַציעס. צוויי פּראָבּלעמען האָט ענטהאַלטען זיין אינטערעסאַנטער רעפעראַט: גלות און א"י. דער ערשטער טייל, וואָס איז גע-ווען געווידמעט די יודישע לאַגע אין פּוילען, איז געווען א טרעפליכע אָבּ-שאַצונג, הגם אין איינציגע פּרטים, לאָזט זיך נאָך דיסקוטירען. אויך דער צווייטער טייל, וואָס האָט ארומגענומען דעם יודישען אויפבּוי אין ארץ-ישראל, איז געווען בּעלערענד און אינהאַלטרייך.

אין צווייטען טייל האָט זיך ד"ר קליינבּוים אַמעהרסט אָבּגעשטעלט אויף דער טיילונג פון א"י צווישן יודען און אראַבּער, בּעווייזענדיג אויפ'ן גרונד פון דיפּלאָמאַטיע און סטראַטעגיע, אַז מיט די טיילונג איז ענגלאַנד ניט אויסען די טובה פון דעם אָדער יענעם צד, נאָר קודם-כל איהרע אייגענע אינטערעסען. און טאַקע אין צוזאַמענהאַנג דערמיט קומט ד"ר קליינבּוים צום אויספיהר, אַז אויפ'ן 20 טען ציוניסטישען קאָנגרעס, וועלכער וועט זיין א היסטאָרישער, בּרויכען אונבּאַדינגט אַוועקגעשטעלט ווערען אַלע אינערליכע שטרייט פראַגען צווישן די ציוניסטישע גרופּירונגען גופא, נאָר אַז די גאַנצע אויפמערקזאַמקייט זאָל געווענדעט ווערען כלפּי-חוץ און מ'זאָל זיך פערנעמען מיט די אויסערן - פּאָליטישע לאַגע. אין דעם יעצטיגען ענטשידענעם מאָמענט ווען אויף דער וואָג-שאָל ווערט געוואויגען און נעמאָסטען די גרויס און בּרייט פון יודישען לאַנד, דאַרף דער קאָנגרעס אויסגעשפּיעלט ווערען אַלס איינהייטליכער, סעראייניגטער כח און צו דעם צוועק איז נויטיג א קאָאַליציאָ-ענזעקוטיווע, אין וועלכער ס'זאָלן אריין אַלע פּאַרטייען, אַלע ציוניסטישע ריכ-טונגען און שאַטירונגען. דערמיט וועט זיך לאָזען פיעל אָבּראַטעווען און חוץ דעם, וועט ניט געגעבּען ווערן שפּעטער קיין פּתחון - פּה פאַר קיינעם צוזאָגען, אַז ווען ער וואָלט געווען, וואָלט אַנ-דערש געווען.

נאָכ'ן רעפעראַט האָט דער חלוץ-בּעל מלאכה פערבּעטען ד"ר קליינבּוים אין לאָקאַל פון שניידער-צעך אויף וויסאָל-ראַ 10, וואו ער גרופּירט זיך, עס איז דאָרט פאַר'ן ד"ר קליינבּוים איינגעאָר-דענט געוואָרען א בּעשיידענער בּאַנקעט אויף וועלכען ס'זענען געהאַלטען גע-וואָרען טאָסטען, בּעגריסונגען און רעדעס.

צום ה' יאַקוב דיימאַנד אין ניו-יאָרק.

אייער רעקאָמאַנדירטען בּריעף, וועלכער עס איז צוגלייך אויך א בּריעף פון ניו-יאָרקער רעליעף, מיט אייערע צוויי קאַרטלעך אדרעסירט צו מיר, האָב איך ערהאַלטען. איך האָב זיי באַלד איבּער-געגעבּען דעם סעקרעטאַר פון ראַדאָמער רעליעף ה' פוקס, וועלכער וועט זיי פאָרשטעלען אויף דער נעכסטער זיצונג פון 15-ער קאָמיטעט. איינציגע בּריעף פון היגע רעליעף זענען צו אייך דורך דער צייט איבּערגעשיקט געוואָרען, וועלכע איהר האָט האָפענטליך ערהאַל-טען. חוץ דעם וועט די טעג אַרויסגע-שיקט ווערען א אויספיהרליכער ענטפער אויף אלע אייערע אינטערעסאַנטע פראַגען.

עס פרעהט בּכלל צו הערען פון אייער וואַרימען בּרידערליכען אינטערעס פאַר אייער געבּוירען-שטאָדט ראַדאָם.

מיט כבוד

רעדאַקטאָר מ. הערץ.

„יענע לייט" געפעלט א פּנים נישט וואָס יודען שפּאַצירען איז גאָרטען.

פאַראַכטאָגען דאָנערשטאָג ארום האַלב צעהן אָוונד, ווען נאָך א הייסען טאָג האָבען אין נייעם גאָרטען סערבּרענגט א גרעסערע צאָהל יודישע שפּאַצירענ-דע, איז אריינגעקומען א גרופּע פון „יענע לייט", וועמען ס'איז אַ פּנים ניט געפעלען, וואָס יודען געניסען אַביסעל פרישע לופט. זיי האָבען נישט געהאַט קיין שווערע אַרבּייט אום צו בּעזייטיגן פון גאָרטען דעם יודישן עולם. ס'איז געווען געוועזן ארויסצורופען א שטיקעל מהומה און דערלאַנגען עמיצען א מתנת-יד אויף טרוקען, אז די איבּערגעשראָקענע יודי-שע שפּאַצירענדע זאָלען אָנהויבּען צו אַנטלויפען פון גאָרטען. „יענע לייט" האָבען אָבּגעהאַלטען א פּילשטענדיגען זיעג. קיין איין יוד האָט זיך זיי נישט אַקעגענגעשטעלט און געדאַנקט גאָט, אז ער איז ארויס בּשלום.

PUDRY KREMY RÓŻE

Z PODPIS. B. PR. UNIVERSITÉ DE BEAUTÉ C. SANDLER
RAVIS
PARIS—VARSOVIE
własne poradnie kosmetyczne w całym kraju
Uwaga: Żądać kuponów na bezpłatną poradę w każdej drogerji i perfumerji

דאס לעבען אין קעלץ.

מען וויל אונז מוכה זיין...

אין לעצטען נומער פון ענדעקישען בלעטעל „סאמאאבראנא-נאראדו" פון 20 טען יוני ה. י. לייענען מיר, דאס אין צוזאמענהאנג מיט דער געפיהרטער סטראגאן-אקציע, נויטיגט זיך די שטאדט קיעלץ, אין א קריסטליכע קאלאניזאציע, ווי אויך אין א געשעפטע מיט אנצוגען, און קינדער קאנפעקציע. קאמענטארען זענען איבעריג.

פייערליכע הרצל-ביאליק אקאדעמיע.

פערגאנגענעם דינסטאג איז אין שטאט-שוהל פארגעקומען א פייערליכע הרצל—ביאליק הזכרה, צו דער יאהרצייט פון די צוויי גרויסע נפטרים. דער שוהל-כאר אונטער דער לייטונג פון ה' גורניצקי, זינגט אפ די ענטשפרעכענדע תפלה און דאן טרעטען מיט לענגערע רעדעס ארויס די ה"ה רעד. ח. זיעלאני (ציוניסטישע ארגאניזאציע) און א. ראזענבלום (מזרחי).

א דינער איז וואהנונג פון ריכטער לאסקאווסקי.

אין דער וואהנונג פון ריכטער פון קיעלצער קרייז-געריכט, וועלכער געפינט זיך היינט אויף אורלויב אין שיטקובקע (נעבען קיעלץ) איז בעת דעם גרויסען דינסטאגדיגען רעגען אריין א דינער, און איהם שווער פערוואונדעט. דער ריכטער האט פערלוירען דאס בעוואוסטזיין.

נפטר געווארען דער כעלעמנער רבי ר' משה לייבעניו ז"ל.

דינסטאג 5 אוונט איז אין ווארשא נפטר געווארען דער כעלעמנער רבי ר' משה לייבעניו. דער נפטר איז געווען א אייניקעל פון טריסקער מגיד ז"ל און א זוהן פון עלסטען טריסקער מגיד'ס זיהן ר' נחומ'טשע ז"ל טווערסקי.

דער קערפער פון נפטר געשטארבענעם געבראכט דאנערשטאג 2 אזייגער ביי טאג מיט אן אויטא פון חסד-של אמת קיין קיעלץ און איז בעערדיגט געווארען לויט זיין צוואה אין אוהל פון זיין פאטער ר' מאטעלע ז"ל.

רומענישער קעניג אין קעלץ.

אויפ'ן וועג קיין קראקא איז דעם לעצטען מיטוואך אדורכגעפאהרען דורך קיעלץ דער רומענישער קעניג קאראל, ווי אויך דער קרוינפרינץ מיכאל אין דער בעגלייטונג פון פרעזידענט מאשטשיצקי און מארשאל רידז-שמיגלי, אין א ספעציעלען רומענישען צוג פון 13 וואגאנען.

דער וואגזאהל איז געווען דעקארירט מיט רומענישע און פוילישע פעהנער.

ווען דער צוג איז אנגעקומען קיין קיעלץ, האבען די ארקעסטערס געשפילט דעם רומענישען הימן און דער קעניג אין א פוילישען מונדיר האט זיך געגריסט דורכ'ן וואגאן-פענסטער צום צוזי טויזענד קעפיגען עולם, וואס האט געשריגען: „זאל לעבען דער קעניג קאראל"! דער צוג איז געשטאנען 5 מינוט און דאן ווייטער געפאהרען.

א קעלצער פאסט-טרעגער כאפט זיך שיסען צו א יודישען יונגערמאן.

דער היגער פאסט-טרעגער לעאן מעטריקא, געפונענדיג אזוי אויפ'ן באזאר דעם פערגאנגענעם דאנערשטאג און טרעפענדיג פערבייגעהן דעם ה' שטעטיל צווייגעל מיט זיין פרוי, האט ער זיי פערשטעפעט און אויסגעשריגען: „דו געמיינער יוד, איך מוז דיך דערשיסען" און באלד ארויסגעכאפט א רעוואלווער פון טאש. צום גליק איז געלונגען דעם ה' צווייגעל אנצוכאפען די האנד פון פאסט-טרעגער און אריינשטופען דעם רעוואלווער אין טאש אריין. אבער דער זעלבער פאסט-טרעגער האט זיך מיט דעם ניט געלאזט בערוהיגען און ארויסגעכאפט פון דער צווייטער טאש א מעסער. אויך דאס מעסער געלונגען דעם ה' צווייגעל צו פערהאלטען און צו ראטעווען זיך פון א געפאהר.

דערווייל איז זיין פרוי רחל געלאפען נאך פאליציי. ווען דער פאסט-טרעגער האט דערזעהען, אז ער איז דא מיאוס אריין, גיט ער א זאג: „זשידזשע! נעם פון מיר א פאפיראס און פערגיס דער, אויב ניט, וועל איך זאגען, אז דו האסט מיך געשלאגען און ס'וועט זיין דאס זעלבע, אזוי ווי אין פשיטיק".

אין דעם מאמענט איז פרוי צווייגעל אנגעקומען מיט א פאליציאנט און דעם דרייסטען פאסט-טרעגער אבגעפיהרט אין קאמיסאריאט אריין.

מען זוכט א צעהנטען „מנין-מאן" אויף די... ווישטשיגעס.

פערגאנגענעם פרייטאג, זענען אין די אוונט-שעה'ן אנגעקומען אין שטאדט, ציקליסטען פון ווישטשיגעס-ראיד איבער פוילען. אין מארק האבען זיך דעריבער פערזאמעלט א אייניג-טויזענד קעפיגער עולם, דערונטער א גרויסע צאהל-יודען, וואס האבען ענטוזיאסטיש בעגריסט די העלדישע פאהרער. די איינציגע וואס האבען געליטען פונ'ם ציקליסטען-יום-טוב זענען געווען נישט קיין אנדערע, ווי די ארטיגע פאפולערע סאקאלאווער-חסידים, וועמענס שטיבעל געפינט זיך אויפ'ן מארק-פלאץ. צוליב די ווישטשיגעס האבען זיי אויף קיינעספאל נישט געקענט צוזאמענשטעלען קיין מנין, און ווען מען האט שוין מיט מזל צוזאמענגעשטעלט גיין פארשוינען, האט לייד צוגעפעהלט א... צעהנטער, אבער דא איז דער גבאי זייער געפאלען אויף אן'אויפטוה, נעמליך: ר'האט מיטגענומען אן'אדיוטאנט, און גענומען זוכען פון גרויסען עולם יודישע צושויער, א צעהנטען מנין-מאן, און נאך שווערע מיה, האט מען אזא איינעם געפונען. צוליב דער אבער שפעטער שעה, האט מען דארט אויך מקבל-שבת געווען מיט א ווישטשיגאווע-טעמפא...

דער קעלצער שטאדט-ראט וועגען סאפיעהא.

אויף דער לעצטער זיצונג פון קיעלצער שטאדט-ראט, וועלכע איז פארגעקומען דעם לעצטען מיטוואך אוונט, איז אנגענומען געווארען א שארפע רעזאלוציע נעגען די האנדלונג פון מעטראפאליט סאפיעהא.

א האגעל איז קעלצער געגענד.

אין די נאכמיטאג שעה'ן פון לעצטען דינסטאג, איז איבער קיעלץ און אומגעגענד געפאלען א גרויסער שטורם-רעגען און א האגעל, וועלכער האט אנגעמאכט פיעל שאדענס אויף די פעלדער פון קיעלצער אומגעגענד.

דער ציפער פון שאדען איז נאך ניט בעקאנט.

ענדעקעס פראטעסטירן...

מיט גרויסע אפישען, און קידוש-לבנה אותיות. האבען די ענדעקעס גערופען א גרויסע פראטעסט-פערזאמלונג אויף מיטוואך דעם 30-טען יוני. נישט חלילה נעגען... די געשעהענישען אין בריסק, אדער אין טשענסטאכאוו, נאר נעגען די אנטי פוילישע ארויסטרעטונגען אין ענגלישען-פארלאמענט, ווי מען האט אינטערפעלירט וועגען די אנטי יודען-געשעהענישען אין פוילען. וואו מיר זעהן, זענען די קיעלצער ענדעקעס נישט מסכים אויף דעם „הקול קול יעקב"...

זיגמונט טורקאוו מיט רחל האלצער אין קיעלץ.

א גרויסע פעראינטערעסירונג האט ארויסגערופען ביים היגען טעאטער-עולם, דער בעזוך פון די בערימטע קינסטלער, פון דער יודישער ביהנע: זיגמונט טורקאוו און רחל האלצער, מיט א פארגרעסערטען אנסאמבל, וועלכער וועט אויפטרעטען אין גרויסען זאהל פון קינא „פאלאס" אויף דער איינציגער פארשטעלונג זונטאג דעם 4 טען יולי א. ג. „קייסען פון לעבען".

די ענטשטעהונג פון יודישען קעלץ

ווען האט קעלץ בעקומען א בית-עולם?

גענזאמעלט פון י. צ—ר

III

ביז'ן יאהר 1873 — תרל"ג איז אין קיעלץ קיין בית עלמין ניט געווען, נאר אויב ס'האט זיך געטראפען א בר-מינן אין שטאדט, האט מען איהם געפיהרט קיין כענטשין (14 קיל. הינטער קיעלץ) און איהם דארט קובר געווען. די דאמאלסדיגע יודישע גבירים, וועלכע האבען יענע צייט געוואוינט אין קיעלץ, האבען זיך זעהר וועניג גענומען צום הארצען, אז נאך הונדערט און צוואנציג יאר וועט מען זיי דארפען אריבערפיהרן קיין כענטשין און בכלל פון דעם ניט געוואלט קלערען. אבער דאך, צווישען די דריי הונדערט יודישע פאמיליעס פון יענע צייט, האט זיך געפונען איינער, וועלכער האט איינגעזעהען, אז מען מוז עפעס טוהען וועגן דעם, אז ס'איז גלייכער בעערדיגט צו ווערען אין די זעלבע שטאדט וואו מען איז געשטארבען, איידער מ'זאל ערשט דארפען איבערגעפיהרט צו ווערען אין א צווייטע שטאט.

אין קיעלץ אויפ'ן פאקאש האט געוואהנט א געוויסער סאנע בערגער (זיינע קינדער און אייניקלעך וואוינען נאך היינט דארט) האבענדיג דארט א גרויסען פלאץ, האט ער פון זיין אייגענעם ווילן אוועקגעשאנקען דעם פלאץ פאר א „בית - החיים". אבער זעהר כאראקטעריסטיש זענען געווען די 3 (דריי) פאדערונגען פון דעם נדבן, וועלכע זענען אין א געוויסע צייט שפעטער בעשטעטיגט געווארען געריכטליך און זענען וועדט, מען זאל זיי פערעפענטליכען, ווייל זיי גיבען א קלאר בילד פון דאמאלסדיגען קליינשטעטל'דיגען יודישען ענאיום, וואס אויב איינער האט שוין יא עפעס געטהען פאר'ן כלל, האט ער באלד געוואלט ביי דעם פערדינען, פערזארגען און פריווילעגירען זיך מיט זיין גאנצע פאמיליע אויף דורות ארויס.

די פאדערונגען פון סאנע בערגער זענען געווען פאלגענדע: 1) אז די גאנצע פאמיליע בערגער, ווי אויך אלע דורות, וואס וועלען נאך איהם נאכקומען זאלען זיין פריי פון עסאס-אבצאהל, און ווי אויך פון אלע פערשידענע יודישע „פאדאטקעס" 2) אויב ס'וועט זיך טרעפען א פאל, אז ווער פון זיין פאמיליע וועט שטארבען זאלען זיי בעקומען א בחינם'דיגע קירקע. און דער דריטער פונקט איז געווען, אז אויב ס'וועט זיין אין שטאדט א שוהל זאל ער בעקומען צוויי (2) בחינם'דיגע שטעדט (ביי די מענער און פרויען) וועלכע זאלען איבערגעהן בירושה פון איין קינד צום צווייטען.

אבער מיט דעם. וואס ס'איז שוין געווען א פלאץ איז נאך קיין בית-עולם נישט געווען. עס האט נאך געדארפט א גרעסערע סומע געלד, וואס זאל צוגרייטען, אז מ'זאל אויף דעם פלאץ קענען קובר-זיין. און ווער ווייסט ווי לאנג קעלץ וואלט נאך געווען אהן א בית-עולם. ווען נישט דורך דעם צופאל וואס דאס בית-עולם ווערט פערענדיגט דורך א דזיאלאשיצער יוד.

א פאר חדשים שפעטער ווען בערגער האט שוין געהאט געשאנקען דעם פלאץ איז געשטארבען אין קיעלץ א געוויסער סלאמניצקי פון דזיאלאשיץ און איבערגעלאזט די היגע חברה-קדישא א גרעסערע סומע געלד. פון דעם געלד האבען די לעצטע ארומגעצוימט א מויער און געמאכט די אלע נויטיגע זאכען, וואס א בית-עולם בעדארפט. און פון יאהר 1873 — תרל"ג אן האט מען אנגעהויבען שוין קובר צו זיין אין קיעלץ. אגב איז צו בעמערקען אז דעם זעלבען סלאמניצקי האט מען נאך אויך אוועקגעפיהרט קיין כענטשין.

אויסבעסערונג: אין פאריגען קאפיטעל איז געווען געשריבען: „דער זיידע פון היינטיגען קיעלצער רב" עס דארף זיין: „דער פאטער פון היינטיגן קיעלצער רב".

אויסגעמיטן דאס געפאר פון עקסמיסיע פאר סוחרים אין קליינהענדלער פון די האנדעלס־לאקאלן

דאס אויסשליסן פון געזעץ וועגן לאקאטארען שוץ א געוויסען און גרויסען טייל האנדעל אין אונדוסטריע לאקאלען־ האט ארויסגערופען א גרויסען פראטעסט פון א גאנצע רייע סוחרישע ארגאניזאציעס.

די פראגע האט זאגאר פארורזאכט א חלוקי־דעות, צווישען די סוחרישע ארגאניזאציעס אליין.

פון איין זייט האט מען געטענה'ט „פרינציפיעל" אז דאס ליקווידירען דאס געזעץ וועגען לאקאטארען־שוץ איז גע־ווינשען, ארויסגייענדיג פון ליבעראליסטישען שטאנדפונקט.

פון די צווייטע זייט האט מען אבער געטענה'ט, אז דאס טיילווייזע אפשאפונג פון געזעץ אויפן חשבון פון האנדעל איז נישט אזוי שטארק „איבעראל".

דער ענין איז ענדליך געווארען ער־לעדיגט דורך דעם דעקרעט פון מלוכה־פרעזידענט פון 29|5 (ווזשעשיען) 1936 יאהר. (דז. אוסטאוו נומער 74 פאזיציע 525):

דער דעפארטאמענטער דעקרעט גיט די מעגליכקייטען דעם סוחר און קליינהענדלער צו אויסמיידען אנ'עקסמיסיע פון זיינע האנדעלס־לאקאלען און גיט אויך די מעגליכקייט אין געוויסע פאלען, ווען ס'דראהט דעם סוחר אנ'עקסמיסיע — אפצולייגען דעם טערמין פון אויספירען די עקסמיסיע ביזן 31 מארזעץ 1939 יאהר, ס'איז אויך נישט ווייניגער וויכטיג דער פאקט, אז די קינדיגונג פון א האנדעלס־לאקאל דארף פארקומען נישט ווייניגער ווי מיט 6 חדשים פריהער.

נ. גורסקי
לייטער פון דעטאליסטען און קליינהענד.־סערב. אין קעלץ.

ארעסטען אין קיעלץ.

אויף דער נאכט פון מאנטאג אויף דינסטאג, ווי אויך דינסטאג בייטאג זענען אין קעלץ ארעסטירט געווארען ביז 50 מאן. ביי די זעלבע איז אויך אדורכגעפיהרט געווארען רעוויזיעס. צוליבען נאנג פון דער אויספארשונג ווערען די נעמען נאך געהאלטען בסוד.

ערעפנונג פון ציווילען פליה־פלאץ אין מאסלעוו.

דעם פערגאנגענעם זונטאג איז פארגעקומען די פייערליכע ערעפענונג פון ציווילען פליה־פלאץ אין מאסלעוו (הינטער קעלץ) מיט'ן אנטייל פון וואיעוואדע ר"ר דזיאדאש, גען. זולאוף. ביס־קופ סאניק. חיבע וואיעוו. ביענעווסקי און איינינע הויכע בעאמטע.

אין דער פייערונג האבען אנטייל גענומען ביז 15 טויזענד מענשען.

געזעלשאפטליכע כראניק.

מיט פאלגענדע ווערט־פאפירען קען מען צאהלען אלע שטייערען ביז'ן יאהר 1931: 3 פראצ. מלוכה רענטע (זשצמסקי). 4 און א האלב פראצ. ליסטעס פון די באנק־ראלנע. 5 פ"אצ. הלוואה קאנווערסיגע פון 1924 יאהר 3 פראצ. באהן־קאנווערסיע הלוואה פון 1926 יאהר. 3. פראצ. פרעמירטע הלוואה אינוועסטיציע 6 פראצ. נאציאנאלע הלוואה. 4 פראצ. קאנסאלידאציע הלוואה.

• • •

לויט'ן אורטייל פון העכסטען געריכט פון דעם 18־טען דעצעמבער 1936 (№3 k. 1726|36) איז אנ'אינטערנעמונג וועלכע האט זיך ליקווידירט און אבגעגעבען דעם פאטענט, נישט מחויב אויסצוקויפען א פרישען פאטענט, אויף זי בעניים אין דעם זעלבען שטייער־יאהר איהר טעטיגקייט.

• • •

לויט'ן אורטייל פון העכסטען אדמיניסטראטיווען טריבונאל פון 1 טען אפריל 1937 יאהר („ע" 34|9500) קענען האנדעלס־ביכער אנערקענט ווערען פאר אונגילטיגע אויף ס'מערען זיך כסדר פערראכטענע און איבערגעשריבענע פאזיציעס.

לויט'ן פאר. 2 ארט 101 פון די שטייער־ארדינאציע (דז. אוסט. נמ. 14|36 פאר. 134) מוזען די שטייער־אמטען אויפ'ן סכך פון א ביטע ארויסגעבען גענויע אבשריפטען פון די פערהאנענע אינפארמאציעס פון איינקויף און די עקספערטען־(ביעגלעס) ערקלערונגען.

ס'איז דורכאויס געוואונשען נישט צו שרייבען קיין רעקורסען, ווען מען בעזיצט נישט קיין שריפטליכע ידיעות וועגען די מאטיווען פון אויסגעמאסטעטעם שטייער.

• • •

די ערעפענונג פון די זומער־קאלאניעס פאר ארימע קינדער פון די היגע פאלקס־שולען קומט פאר מאנטאג דעם 5־טען ליפיעץ ה. י. אבגאר פון קעלץ מאנטאג 9 פריה.

די גאנצע קעלצער אינטעליגענטע יוגענד
קליידט זיך
ביים ערשטקלאסיגען מענער־שניידער
J. RAJZMAN
Kielce, ul. Planty 13
די נייעסטע מאדעלען אויפ'ן יאהר 1937
מיט די בעסטע בעדינגונגען — קומט און איבערצייגט אייך!
געדענקט דעם אדרעס PLANTY 13

צו דער חתונה פון יעקב שיקמאן מיט פר"ל געניא אפעל
ווינש פיעל גליק און עביגע צופרידענהייט
קיעלץ. ש. ח. זיסהאלץ.

RADOMSKIE TOWARZYSTWO ELEKTRYCZNE

podaje do wiadomości P.P. odbiorców prądu elektrycznego w m. Radomiu, że poczynając od dnia 27 czerwca b.r. podczas trwania dorocznego remontu sieci prądu stałego t. j. do dnia 31 sierpnia b. r. będzie przerywać dostarczanie prądu w NIEDZIELE i ŚWIĘTA od godziny 4-ej rano do godziny 16-ej.

Z DZWONKIEM
IDEAL JAWA —
DOBRA KAWA

נויטיג א לערן־יונגעל
ווענדען זיך אין רעדאקציע שוואַרליקאָווסקא 20.

א פעהיגער אקוויזיטאר
קען זיך מעלדען אין רעדאקציע „ראדאמער־קעלצער־לעבען"

MILIONY KOBIET NA CAŁYM ŚWIECIE
STOSUJE SŁAWNE KOSMETYKI
CEDIB PARIS
•PUDRY•KREMY•TUSZ DO RZĘS POMADKA DO UST •RÓŻ MLECZKA•
Żądajcie w najbliższej perfumerii lub drogerii bezpłatnej broszury Cédib o indywidualnej i racjonalnej pielęgnacji skóry.

מאנטאג דעם 5 ליפיעץ ה. י.
אין טעאטער „ראזמאיטאשצי" ראדאם
נאר אייז גאסטשפיל
פון די בעריהמטע ארטיסטען
זיגמונט טורקאוו
און רחל האלצער
אין דער דראמאטישער 3־אקטיגער פיעסע פון מ. באנאוויטש.
„די קייטען פון לעבען"

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekście mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr. 1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.

אבאנאמענטס פרייז: פאר א חודש אין פוילען זלאָטע אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק אין אנדערע לענדער 30 סענט

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC. tel. 15-18 טעל. Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Radom szwarlikowska 20